

Nr. 12.

Warszawa, dn. 15 czerwca 1938 r.

Ogóln. zbioru Nr. 705.

WYDAWCA: W imieniu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych — Prezes Rady Związku inż. Piotr Drzewiecki.
Za redaktora odpowiedzialnego inż. Antoni Dunin.

REDAKCJA I ADMINISTRACJA: Warszawa, ul. Marszałkowska 140, tel. 5.94-26. Adres telegr.: „Metalowcy — Warszawa”.

Prenumerata wynosi z przesyłką w kraju: zł. 5 kwartalnie. Numer pojedynczy zł. 1.—

SPRAWOZDANIE

z działalności Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych w 1937 r.

I.

STATYSTYKA ZWIĄZKOWA.

W przemyśle metalowym przetwórczym stan zatrudnienia wzrastał w dalszym ciągu w roku sprawozdawczym 1937, przy czym ilość robotników, zatrudnionych w przemyśle metalowym w dn. 31 grudnia, była wyższa od przeciętnej liczby robotników zatrudnionych w 1937 roku o 4,7%. Obroty fabryk metalowych również wzrosły o 37,3% w stosunku do roku poprzedniego.

Poniżej podajemy dla porównania cyfry ogólnej ilości robotników, zatrudnionych w zakładach przemysłowych różnych branż, liczących od 20 robotników wzwyż. Cyfry te wzięte zostały z „Wiadomości Statystycznych” Głównego Urzędu Statystycznego i są zestawione na podstawie zmienionego od stycznia 1937 roku dotychczasowego układu, o czym była mowa w poprzednim sprawozdaniu z działalności Związku za rok 1936. Przypominamy tu tylko, że wprowadzone zmiany dotyczyły głównie przemysłu metalowego i polegały z jednej strony na wydzieleniu w oddzielną grupę przemysłu elektrotechnicznego, z drugiej na włączeniu do przemysłu metalowego naprawczych warsztatów kolejowych, wytwórni wojskowych oraz fabryk amunicji, która to grupa dotąd opracowywana była osobno. W międzyczasie zostały zmienione przez Gł. U. St. w ten sam sposób odnośne dane statystyczne za lata ubiegłe, począwszy od roku 1928 i obecnie możemy podać zmienione w powyższy sposób ilości robotników zatrudnionych na dzień 31 grudnia każdego roku w poszczególnych przemysłach przetwórczych:

Ilość wszystkich zatrudnionych

Przemysł	w r. 1928	w r. 1935	w r. 1936	w r. 1937	Rok
					1937 w % r. 1928
Metalowy	151.789	108.901	123.516	151.870	100,05%
Elektrotechniczny	7.072	10.775	13.232	16.347	231,2%
Włókienniczy	179.068	134.761	136.969	145.844	81,4%
Spożywczy	84.284	47.118	50.360	52.711	62,5%
Chemiczny	41.130	36.555	39.433	44.611	108,5%
Drzewny	49.874	37.417	40.763	44.359	88,9%
Budowlany	33.997	12.868	12.825	17.576	51,7%
Papierniczy	14.014	13.092	14.384	15.649	111,7%

Jak widać z powyższego zestawienia, przemysł metalowy, który jeszcze w roku 1936 znajdował się na drugim miejscu po przemyśle włókienniczym, w roku sprawozdawczym wysunął się na pierwsze miejsce, nawet bez włączenia przemysłu elektrotechnicznego. Natomiast łącznie obydwie te, związane ze sobą ściśle, przemysły zatrudniały w 1937 r. 168.217 robotników, to jest o 15,4% więcej niż przemysł włókienniczy, pozostawiając daleko w tyle wszystkie inne przemysły.

W stosunku do roku 1936 stan zatrudnienia zwiększył się w roku sprawozdawczym we wszystkich wyżej wymienionych przemysłach. Największe zwiększenie zarysowało się w przemyśle budowlanym, ok. 37%, elektrotechnicznym ok. 24% i metalowym ok. 23%.

W stosunku do roku 1928 najwyższy spadek zatrudnienia wykazuje w dalszym ciągu przemysł budowlany (48,3%), potem spożywczy (37,5%). Natomiast zatrudnienie w przemyśle elektrotechnicznym

Tablica Nr. 1. Wielkość fabryk pod względem ilości zatrudnionych robotników.

FABRYKI Z ILOŚCIĄ ROBOTNIKÓW	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
Nieczynne 0	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
do 50	56	4	7	1	4	—	3	3	2	7	—	3	5	1	96
51 — 100	22	1	5	1	3	4	1	2	1	5	4	—	—	1	50
101 — 200	26	4	1	2	3	4	—	—	1	6	2	2	—	—	51
201 — 300	8	2	2	—	1	1	1	—	—	1	1	3	—	—	20
301 — 400	4	—	1	—	2	4	—	—	—	1	1	—	—	—	13
401 — 500	1	2	—	1	—	2	—	—	—	1	1	1	—	—	9
501 — 600	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	—	4
601 — 700	1	—	1	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	6
701 — 800	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	2
801 — 900	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3
901 — 1000	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3
1001 — 1500	—	1	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	5
1501 — 2000	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	1	—	5
powyżej 2000	3	—	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	6
	126	15	19	5	18	20	5	6	7	24	14	10	6	2	277

Tablica Nr. 2. Ilość zakładów, wytwarzających artykuły wskazanej grupy.

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	27	2	12	—	—	2	1	3	2	7	4	4	2	—	66
II. Maszyny i narz. rolnicze	2	6	—	3	2	2	3	3	—	6	2	—	—	1	30
III. Elektrotechniczna	21	—	1	1	2	1	—	—	1	4	3	1	1	—	36
IV. Narzędzia, waży i wyroby precyzyjne	20	1	2	—	3	3	—	1	2	5	—	4	1	—	42
V. Odlewy	23	6	9	3	10	8	3	4	2	10	8	3	1	1	91
VI. Wyroby kotlarskie	7	—	2	1	1	2	—	—	—	6	—	1	1	1	22
VII. Urząd. zdrowotne	3	—	2	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	8
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nit-y, opakow. blaszane i inne	30	5	5	1	3	10	—	—	2	4	5	7	3	—	75
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	32	2	2	—	3	2	1	1	—	3	3	1	1	—	51
XI. Drut, liny i gwoździej	5	—	1	1	1	6	—	—	1	—	2	—	—	—	17
XII. Motoryzacyjna i rowerowa	20	1	2	—	1	1	—	—	1	5	3	2	—	1	37
XIII. Okrętowa	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	4
XIV. Tabor kolejowy	3	1	1	—	1	1	—	—	1	2	1	2	2	—	15
XV. Obrabiarki	4	—	3	—	—	1	—	—	—	3	—	—	—	—	11

wzrosło przeszło dwukrotnie (o 131,2%), dalej w przemyśle papierniczym (o 11,7%) i chemicznym (o 8,5%). Zatrudnienie w przemyśle metalowym osiągnęło poziom roku 1928.

Następne zestawienie obejmuje liczby robotników, pracujących przeciętnie w grudniu 1937 roku w poszczególnych przemysłach pełny tydzień, w porównaniu z grudniem 1936 roku.

Przemysł	Ilość pracujących pełny tydzień	
	w. r. 1936	w r. 1937
Metalowy	116.931	127.488
Elektrotechniczny	10.611	14.680
Włókienniczy	71.321	80.062
Spożywczy	42.704	54.206
Chemiczny	30.302	36.264
Drzewny	27.586	30.665
Budowlany	12.849	19.808
Papierniczy	11.532	11.706

Jak widzimy, przemysł metalowy i tu znajduje się na pierwszym miejscu, nawet bez uwzględnienia przemysłu elektrotechnicznego, zatrudniając 84% ogółu swych robotników przez wszystkie dni w tygodniu, podczas gdy stojący na drugim miejscu przemysł włókienniczy zatrudniał cały tydzień zaledwie 55% robotników.

W 1937 roku przemysł metalowy przetworczy łącznie z warsztatami kolejowymi, wytwórniami wojskowymi i fabrykami amunicji, lecz bez fabryk elektrotechnicznych, — liczył 845 czynnych zakładów, zatrudniających 20 robotników i wyżej. Przemysł elektrotechniczny liczył 79 czynnych zakładów. Łącznie stanowi to 924 zakłady. Liczba robotników, zatrudnionych w fabrykach zrzeszonych w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych, wynosiła w grudniu 1937 roku 79.141.

Niżej podane tablice, opracowane na podstawie liczb z ankiety dorocznej, przeprowadzonej przez Zarząd Związku wśród fabryk stowarzyszonych po upływie roku kalendarzowego, dają obraz stanu tych fabryk w roku 1937. Jednocześnie przypominamy, że są one zestawione w/g nowego układu, zapoczątkowanego w roku 1935. Różnice między dawną, a nową statystyką oraz metoda pracy zostały szczegółowo omówione i podane do wiadomości członków Związku w Nr. 16 „Przemysłu Metalowego“ z roku 1936.

W dniu 31 grudnia 1937 roku Związek zrzeszał 277 fabryk metalowych.

Pod względem ilości zatrudnionych robotników, Związek obejmuje od najdrobniejszych przedsiębiorstw (są członkowie, zatrudniający jedynie 4-ch robotników), aż do największych, zatrudniających w 1937 r. ponad 8.000. W tej skali mieści się całkowita gama różnorodnej produkcji przemysłu metalowego przetwórczego od najprostszych wyrobów do największej precyzyjnych, podzielonych w Związku na 15 podstawowych działów produkcji. Współzycie tych wszystkich tak różnorodnych przedsiębiorstw układa się doskonale w ramach Związku, ponieważ zasadniczym zadaniem Związku jest rozwój przemysłu metalowego, najszerszej pojętego na wszystkich szczeblach jego rozwoju. Członkowskie zakłady Związku są rozrzucone na obszarze całej Polski w 79 punktach od Kresów Wschodnich po granicę Niemiec (Lida — Drawski

Młyn), od Bałtyku po Karpaty (Gdańsk — Węgierska Górka).

Tablica Nr. 1 ilustruje wielkość fabryk związkowych pod względem ilości zatrudnionych w nich w 1937 roku robotników. Wskazuje ona, że fabryk zatrudniających powyżej 2000 robotników było 6 (w roku 1936 było 5). Powyżej 1501 — 2000 robotników zatrudniało 5 fabryk (w roku 1936 nie było takiej ani jednej). Powyżej 1001 — 1500 robotników zatrudniało 5 fabryk (w roku poprzednim 9 fabryk). Na 277 fabryk zrzeszonych było zatem w roku sprawozdawczym 16 fabryk, zatrudniających powyżej 1000 robotników w każdej z nich (w 1936 r. było takich fabryk — 14); fabryk zatrudniających powyżej 100 robotników było 127 (w r. 1936 — 115); o ilości robotników do 100 włącznie było 144 (w r. 1936 — 139); fabryk nieczynnych było w 1937 roku — 4 (w 1936 r. również 4).

Tablica 2 przedstawia ilość zakładów przemysłu metalowego, istniejących w poszczególnych oddziałach i zajmujących się produkcją artykułów danej grupy wytwórczości (t. zn., że jedna fabryka, położona w danym oddziale, może być wykazana w kilku grupach, o ile prowadzi różnorodną produkcję).

Tablica 3 sporządzona została podług ilości zakładów, prowadzących w latach 1936 i 1937 odpowiednie działy wytwórczości i widzimy z niej że na pierwsze miejsca wysunęły się w roku sprawozdawczym odlewy, które wyrabiano w 91 zakładach, podczas gdy w roku 1936 tylko w 84 zakładach. Na drugim miejscu idą konstrukcje żelazne, wyrobów żelazne, śruby, nity, opakowania blaszane i t. p. produkowane w 1937 roku w 75 zakładach. Na trzecim miejscu mamy maszyny i aparaty wyrabiane w 66 zakładach.

Tablica 4 przedstawia przeciętną liczbę robotników zatrudnionych w fabrykach zrzeszonych według grup i oddziałów, którą otrzymuje się z podziału sumy robotników ze wszystkich list płacy przez ilość list płacy w ciągu tego roku. Liczba ta stanowiła w 1937 roku 75.598 i w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 26,1%, przy czym najwięcej robotników zatrudnionych było przy produkcji wyrobów metalowych (grupa IX — X) — 19.653, następnie w grupie odlewni (V) — 11.815, w grupie wyrobów żelaznych (VIII) — 10.084, wreszcie przy produkcji maszyn i aparatów (I) — 6.989 robotników.

Tablica Nr. 5 przedstawia ilość robotników, zatrudnionych w dniu 31 grudnia 1937 roku, która jest o 4,7% wyższa od średniej rocznej i wynosi 79.141. Widzimy z niej, że największym siedliskiem przemysłu metalowego przetwórczego w Polsce jest Warszawa, w której jest zatrudnionych 22.134 robotników, a wraz z Podwarszawskim Okręgiem 25.945; drugie miejsce zajmuje oddział Radomsko-Kielecki — 18.102 robotników, trzecie miejsce oddział Dąbrowski — 8.414 robotników.

Tablica 6 podaje dane tablicy 5 według kolejności ilości robotników, zatrudnionych w 1937 roku w poszczególnych grupach wytwórczości, w zestawieniu z rokiem 1936.

Tablice 7 podaje dane tablicy 5 według kolejności ilości robotników, zatrudnionych w 1937 roku w poszczególnych oddziałach Związku, w zestawieniu z rokiem 1936.

Ogólne zwiększenie zatrudnienia w stosunku do roku 1936 wynosi 25,3%.

Tablica Nr. 3. Ilość zakładów, prowadzących w danym roku następujące działy wytwórczości.

	1936	1937
1. Odlewy	84	91
2. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nity, opakow. blasz. i inne	76	75
3. Maszyny i aparaty	61	66
4. i 5. Wyroby metalowe i amunicja	49	51
6. Narzędzia, wagi i wyr. precyz.	37	42
7. Motoryzacyjna i rowerowa	32	37
8. Elektrotechniczna	27	36
9. Maszyny i narzędzia rolnicze	28	30
10. Wyroby kotlarskie	19	22
11. Drut, liny i gwoździe	17	17
12. Tabor kolejowy	16	15
13. Obrabiarki	9	11
14. Urządzenia zdrowotne	7	8
15. Okrętowa	4	4

Poniżej podajemy dla ilustracji kolejne liczby zatrudnionych w fabrykach związkowych robotników z końca każdego z dziewięciu lat ubiegłych:

Ilość robotników w fabrykach związkowych:
 r. 1929 r. 1930 r. 1931 r. 1932 r. 1933 r. 1934 r. 1935 r. 1936 r. 1937
 73.133 55.195 41.024 36.970 33.132 38.540 52.452 63.174 79.141

Spadek lub wzrost %-owy w stosunku do roku poprzedniego:
 r. 1930 r. 1931 r. 1932 r. 1933 r. 1934 r. 1935 r. 1936 r. 1937
 -24,5% -25,7% -9,9% -10,4% +16,3% +36,1% +20,5% +25,3%

W stosunku do rekordowej liczby 83.631 zatrudnionych w 1928 roku liczba robotników 79.141 w 1937 roku stanowiła 94,6%.

Drugim kryterium do oceny stanu zatrudnienia jest ilość przepracowanych robotniko-godzin. Dane te dla roku 1937, dotyczące przemysłu metalowego przetwórczego, przedstawia tablica 8, która podaje przeciętną roczną przepracowanych przez fabryki związkowe w 1937 roku robotniko-godzin w %-tach stanu liczbowego ze stycznia 1929 roku, przyjętego za 100, według grup zawodowych dawnego układu z przed roku 1934. Wskaźniki procentowe zostały obliczone na podstawie danych ze 150 zakładów, zawartych w kwestionariuszach Gł. Urzędu Statystycznego, z których jeden egzemplarz fabryki nadsyłają pod adresem Związku.

Z tablicy Nr. 8 wynika, że przeciętnie w 1937 roku ogólny spadek faktycznego zatrudnienia w najbardziej miarodajnych fabrykach związkowych wyniósł, w porównaniu ze styczniem 1929 roku — 17,3%, co stanowi dalszą poważną poprawę w stosunku do takiegoż spadku w roku 1936, określonego na 36,5%. Poprawa ta zarysowuje się najbardziej w grupie V odlewni, w której ilość przepracowanych robotniko-godzin była o 30% wyższa niż w roku 1929, w grupie

Tablica Nr. 4. Przeciętna liczba robotników w fabrykach zrzeszonych w 1937 r.

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														O g ó ł e m
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	2046	282	956	—	—	367	40	365	648	727	821	450	287	—	6989
II. Maszyny i narz. rolnicze	86	288	—	169	101	177	312	234	—	666	59	—	—	35	2127
III. Elektrotechniczna	2102	—	3	448	145	70	—	—	662	347	406	79	143	—	4405
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	1455	11	47	—	1331	185	—	66	103	297	—	587	24	—	4106
V. Odlewy	1408	894	742	69	3286	1798	56	86	151	1907	1011	236	143	28	11815
VI. Wyroby kotlarskie	251	—	17	6	462	491	—	—	—	651	—	76	143	16	2113
VII. Urząd. zdrowotne	435	—	89	—	66	—	—	—	—	24	—	—	—	—	614
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nity, opakow. blaszane i inne	2213	852	162	6	2314	1427	—	—	414	392	1183	945	176	—	10084
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	5716	847	863	—	9606	1260	60	42	—	217	986	20	36	—	19653
XI. Drut, liny i gwoździe	473	—	19	172	22	1993	—	—	12	—	20	—	—	—	2711
XII. Motoryzacyjna i rowerowa	2895	20	54	—	185	100	—	—	80	593	359	62	—	47	4395
XIII. Okrętowa	—	452	—	—	—	—	—	—	—	194	—	—	287	—	933
XIV. Tabor kolejowy	1099	35	5	—	92	78	—	—	638	1300	119	611	484	—	4461
XV. Obrabiarki	491	—	147	—	—	356	—	—	—	198	—	—	—	—	1192
Razem	20670	3681	3104	870	17610	8302	468	793	2708	7513	4964	3066	1723	126	75598

Tablica Nr. 5. Ilość robotników na 31.XII.1937 r. w fabrykach zrzeszonych w P. Z. P. M.

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwarszawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	2209	301	1038	—	—	401	40	417	683	766	840	531	362	—	7588
II. Maszyny i narz. rolnicze	82	272	—	122	110	156	280	272	—	571	63	—	—	33	1961
III. Elektrotechniczna	2453	—	3	521	162	69	—	—	755	364	463	74	184	—	5048
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	1623	11	46	—	1120	194	—	66	109	359	—	598	24	—	4150
V. Odlewy	1493	885	805	50	3261	1894	42	95	152	1478	1001	266	184	25	11631
VI. Wyroby kotlarskie	283	—	17	6	482	567	—	—	—	688	—	85	184	14	2326
VII. Urząd. zdrowotne	525	—	96	—	70	—	—	—	—	25	—	—	—	—	716
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nity, opakow. blaszane i inne	2304	923	175	6	2437	1482	—	—	425	400	1294	1080	212	—	10738
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	5798	880	886	—	10149	1170	60	42	—	227	1033	20	36	—	20301
XI. Drut, liny i gwoździe	463	—	19	190	22	1972	—	—	4	—	21	—	—	—	2691
XII. Motoryzacyjna i rowerowa	3137	39	55	—	193	28	—	—	80	660	366	68	—	46	4672
XIII. Okrętowa	—	452	—	—	—	—	—	—	—	200	—	—	368	—	1020
XIV. Tabor kolejowy	1272	48	4	—	96	89	—	—	699	1380	125	711	619	—	5043
XV. Obrabiarki	492	—	160	—	—	392	—	—	—	212	—	—	—	—	1256
Razem	22134	3811	3304	895	18102	8414	422	892	2907	7330	5206	3433	2173	118	79141

Tablica Nr. 6. Ilość robotników na dz. 31 grudnia w/g grup wytwórczości.

Tablica Nr. 7. Ilość robotników na dz. 31 grudnia w/g Oddziałów.

	1936	1937	Wzrost + Spadek —
1. i 2. Wyroby metalowe i amunicja	17506	20301	+16,0%
3. Odlewy	9024	11631	+28,9%
4. Konstr. żel., wyr. żel., śruby, nity, opakow. blasz. i inne	8819	10738	+21,8%
5. Maszyny i aparaty	6286	7588	+20,7%
6. Elektrotechniczna	3523	5048	+43,3%
7. Tabor kolejowy	3915	5043	+28,8%
8. Motoryzacyjna i rowerowa	2511	4672	+86,1%
9. Narzędzia, wagi i wyr. precyz.	4294	4150	— 3,4%
10. Drut, liny i gwoździe	2080	2691	+29,4%
11. Wyroby kotlarskie	1400	2326	+66,1%
12. Maszyny i narz. roln.	1445	1961	+35,7%
13. Obrabiarki	939	1256	+33,8%
14. Okrętowa	931	1020	+ 9,6%
15. Urządzenia zdrowotne	501	716	+43,0%
Razem	63174	79141	+25,3%

	1936	1937	Wzrost + Spadek —
1. Warszawski	16449	22134	+34,6%
2. Radomsko-Kielecki	14492	18102	+24,9%
3. Dąbrowski	7040	8414	+19,5%
4. Poznańsko-Pomorski	5540	7330	+32,3%
5. Cieszyński	4191	5206	+24,2%
6. Podwarszawski	3571	3811	+ 6,7%
7. Górnośląski	3436	3433	— 0,1%
8. Łódzko-Kaliski	2815	3304	+17,4%
9. Krakowski	2380	2907	+22,2%
10. Gdański	1568	2173	+38,6%
11. Kujawsko-Płocki	732	895	+22,2%
12. Lwowski	290	892	+207,6%
13. Lubelski	527	422	—19,9%
14. Kresowy	143	118	—17,0%
Razem	63174	79141	+25,3%

Tablica Nr. 8. Wskaźniki procentowe przepracowanych robotniko-godzin w fabrykach P. Z. P. M. (na podstawie danych 150 zakładów).

GRUPY	Styczeń		Przeciętnie rocznie						
	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
	Maszyny i aparaty	100	70	56	47	37	40	46	54
Maszyny i narz. roln.	100	39	21	14	12	16	22	43	53*
Elektrotechniczna	100	63	44	34	35	47	65	79	117
Narzędzia i wyr. precyz.	100	75	97	71	60	72	98	100	123
Odlewy	100	81	58	35	53	73	74	96	130
Urządzenia zdrowotne	100	56	42	33	34	39	46	60	74
Wyroby żelazne	100	61	47	43	42	50	58	66	84
Wyroby metalowe	100	95	83	63	53	64	74	73	91
Drut i gwoździe	100	68	58	42	46	54	58	64	71
Ogółem przeciętnie	100	71,5	54,7	44,0	39,5	46,4	53,4	63,5	82,7

*) Liczby tej grupy są otrzymane jedynie arytmetycznie bez uwzględnienia dodatkowych okoliczności: zamknięcia szeregu fabryk, które pozostawały poza ankietą oraz zatrudnienie fabryk tej grupy przejściowo inną fabrykacją. Po skorygowaniu na podstawie zebranych informacji, wytwórczość w dziale maszyn i narzędzi rolniczych osiągnęła maximum 25% wytwórczości 1929 roku.

IV narzędzi i wyrobów precyzyjnych, w której wzrost stanowił 23% i w grupie elektrotechnicznej, gdzie przepracowano o 17% więcej niż w roku 1929. Pozostałe grupy mają w dalszym ciągu wskaźniki niższe niż w roku 1929, przy czym najgorzej przedstawia się sytuacja w grupie maszyn i narzędzi rolniczych, gdzie zatrudnienie w stosunku do stycznia 1929 roku stanowiło zaledwie — jak widać z wyjaśnienia do tablicy — max. 25% produkcji 1929 roku.

Tablica 9 podaje obroty, osiągnięte przez fabryki zrzeszone ze sprzedaży swoich wyrobów w roku 1937 w tysiącach złotych dla poszczególnych oddziałów i grup zawodowych.

Następne dwie tablice 10 i 11 podają sumy obrotów poszczególnych grup i oddziałów p/g wysokości.

Przeglądając cyfry obrotów tych tablic, widzimy, że obrót roczny wszystkich fabryk zrzeszonych wyniósł w 1937 roku 758.359.000 złotych, podczas gdy w roku 1936 obrót wyniósł 552.466.000 złotych, co stanowi 37,3% więcej. Wzrost obrotów w roku sprawozdawczym wykazały wszystkie grupy wytwórczości.

Średni obrót roczny na 1 robotnika w całym przemyśle metalowym wyniósł w r. 1937 około 10.000 złotych.

W roku sprawozdawczym zmniejszyła się, w porównaniu z rokiem poprzednim, ilość strajków w fabrykach metalowych, zrzeszonych w Związku, i to zarówno strajków zwykłych, jak i okupacyjnych. Czas trwania strajków wyniósł ogółem w 19 zakładach, za-

Tablica Nr. 9. Obrót fabryk zrzeszonych w 1937 r. (w tysiącach złotych).

GRUPY	G D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwarszawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	23209	2535	9182	—	—	2011	365	1859	5910	5203	6489	4341	2618	—	63722
II. Maszyny i narz. rolnicze	371	1654	—	898	694	1876	2089	1076	—	4814	459	—	—	272	14203
III. Elektrotechniczna	44452	—	21	8673	1002	964	—	—	13500	7005	6456	453	2768	—	85294
IV. Narzędzia, waży i wyroby precyzyjne	15792	86	308	—	6290	1434	—	516	805	2153	—	4530	188	—	32102
V. Odlewy	14468	6781	7371	360	21539	10440	397	457	1199	15055	9900	4500	1135	211	93813
VI. Wyroby kotlarskie	3451	—	173	45	2886	5062	—	—	—	5044	—	800	1275	121	18857
VII. Urząd. zdrowotne	4142	—	1507	—	558	—	—	—	—	107	—	—	—	—	6314
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nit, opakow. blaszane i inne	24965	3831	1305	45	13560	15962	—	—	3576	3369	11497	11626	1597	—	91433
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	66558	8017	13467	—	91448	5956	626	438	—	1903	16030	209	375	—	205027
XI. Drut, liny i gwoździe	8578	—	300	1652	276	22842	—	—	186	—	186	—	—	—	34020
XII. Motorzycyjna i rowerowa	29567	108	408	—	1154	488	—	—	744	3941	3347	820	—	307	40884
XIII. Okrętowa	—	4520	—	—	—	—	—	—	—	1670	—	—	2870	—	9060
XIV. Tabor kolejowy	18046	152	59	—	577	820	—	—	7598	10082	948	9101	5764	—	53147
XV. Obrabiarki	6188	—	1499	—	—	1950	—	—	—	846	—	—	—	—	10483
Razem	259787	27684	35600	11673	139984	69805	3477	4346	33618	61192	55312	36380	18590	911	758359

trudniających 6.114 robotników 195 dni, przy czym suma straconych dni roboczych wyniosła — 50.494. (W roku 1936 strajk miał miejsce w 25 zakładach, trwał ogółem 420 dni i suma straconych dni roboczych wyniosła — 69.768). Z pośród wymienionych 19 zakładów strajki okupacyjne miały miejsce w 7 zakładach, zatrudniających 3.223 robotników, trwały ogółem 65 dni i suma straconych dni roboczych wyniosła 21.234. Jak z tego widać, z ogólnej sumy strajków wypada, że strajk okupacyjny miał miejsce w ok. 35% zakładów, przy czym ilość dni straconych stanowiła ok. 33% ogółu dni straconych na strajki i 42% sumy straconych dni roboczych.

Oдноśne dane w fabrykach zrzeszonych w Związku dla lat ubiegłych przedstawiają się następująco:

Rok	Ilość straconych dni roboczych
1929	167.623
1930	48.558
1931	6.049
1932	24.601
1933	18.256
1934	20.527
1935	44.625
1936	69.768
1937	50.494

Tablica 12 podaje sumę podatku od obrotu, przypadającego do zapłacenia przez fabryki zrzeszone w

Tablica Nr. 10. Obrót fabryk zrzeszonych w/g grup wytwórczości.

	1936 r.	1937 r.
	Tysiące złotych	
1. i 2. Wyroby metalowe i amunicja	156010	205027
3. Odlewy	68837	93813
4. Konstr. żel., wyr. żel., śruby, nity, opakow. blasz. i inne	71401	91433
5. Elektrotechniczna	66298	85294
6. Maszyny i aparaty	46397	63722
7. Tabor kolejowy	33297	53147
8. Motoryzacyjna i rowerowa	16415	40884
9. Druk, liny i gwoździe	23426	34020
10. Narzędzia, waży i wyr. precyz.	31020	32102
11. Wyroby kotlarskie	9346	18857
12. Maszyny i narz. roln.	9586	14203
13. Obrabiarki	6762	10483
14. Okrętowa	8309	9060
15. Urządzenia zdrowotne	5362	6314
Razem	552466	758359

1937 roku w tysiącach złotych. Ogólna suma tego podatku wyniosła za rok 1937 — 13.364 tys. złotych (w roku 1936 — 10.074 tys. zł.).

Tablice 13 i 14 podają w/g wielkości sumy podatku przypadające do zapłacenia w roku 1937 przez poszczególne oddziały i grupy Związku, w porównaniu z rokiem 1936.

Tablice 15, 16 i 17 podają: a) składki do ubezpieczalni społecznej, wpłacone przez fabryki w r. 1937 za pracowników umysłowych, które wyniosły 6.064 tys. złotych (w roku 1936 — 4.900 tys. zł.); b) także składki za robotników w sumie 17.860 tys. złotych (w roku 1936 — 11.797 tys. zł.) i c) składki na Fundusz Pracy, które stanowiły sumę 3.692 tys. złotych (w roku 1936 — 3.156 tys. zł.).

Tablica 18 przedstawia sumę poprzednich trzech tablic i podaje ogółem sumy wpłacone na świadczenia socjalne w roku 1937 przez fabryki związkowe. Wyniosły one — 27.616 tys. złotych, podczas gdy w roku 1936 stanowiły one 19.853 tys. zł.

Niezbędna dla racjonalnego rozwijania akcji ubezpieczeństwa — statystyka wypadków, prowadzona jest od 1935 r. Jak dotąd jest ona stosunkowo nieznacznie zróżniczkowana, a to ze względu na trudności opracowywania większych i obszerniejszych formularzy przez przedsiębiorstwa, szczególnie drobne i średnie. Z ko-

Tablica Nr. 11. Obrót fabryk zrzeszonych w/g Oddziałów.

	1936 r.	1937 r.
	Tysiące złotych	
1. Warszawski	176393	259787
2. Radomsko-Kielecki	103854	139984
3. Dąbrowski	50652	69805
4. Poznańsko-Pomorski	46208	61192
5. Cieszyński	37684	55312
6. Górnośląski	32320	36380
7. Łódzko-Kaliski	24494	35600
8. Krakowski	26114	33618
9. Podwarszawski	25076	27684
10. Gdański	14146	18590
11. Kujawsko-Płocki	9779	11673
12. Lwowski	2918	4346
13. Lubelski	2135	3477
14. Kresowy	693	911
Razem	552466	758359

Tablica Nr. 12. Podatek od obrotu, przypadający od fabryk zrzeszonych w 1937 r. (w tysiącach złotych).

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														O g ół e m
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	426	44	165	—	—	34	6	35	104	98	97	87	—	—	1096
II. Maszyny i narz. rolnicze	6	31	—	15	13	32	38	19	—	80	8	—	—	5	247
III. Elektrotechniczna	952	—	—	175	10	16	—	—	244	134	126	9	—	—	1666
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	285	1	5	—	117	26	—	9	14	39	—	82	—	—	578
V. Odlewy	253	113	134	6	321	177	8	10	19	252	169	83	—	4	1549
VI. Wyroby kotlarskie	62	—	3	1	54	96	—	—	—	96	—	17	—	2	331
VII. Urząd. zdrowotne	75	—	26	—	10	—	—	—	—	2	—	—	—	—	113
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nity, opakow. blaszane i inne	474	184	25	1	201	289	—	—	69	64	201	214	—	—	1722
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	1219	140	269	—	1431	104	11	7	—	33	300	4	—	—	3518
XI. Drut, liny i gwoździe	155	—	6	30	5	386	—	—	3	—	3	—	—	—	588
XII. Motoryzacyjna i rowerowa	542	3	7	—	22	9	—	—	14	73	60	15	—	6	751
XIII. Okrętowa	—	81	—	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	111
XIV. Tabor kolejowy	330	20	1	—	10	15	—	—	147	192	18	173	—	—	906
XV. Obrabiarki	118	—	25	—	—	28	—	—	—	17	—	—	—	—	188
Razem	4897	617	666	228	2194	1212	63	80	614	1110	982	684	—	17	13364

Tablica Nr. 13. Podatek od obrotu, przypadający od fabryk w/g grup wytwórczości.

Tablica Nr. 14. Podatek od obrotu, przypadający od fabryk w/g Oddziałów.

	1936 r.	1937 r.
	Tysiące złotych	
1 i 2. Wyroby metalowe i amunicja	2895	3518
3. Konstr. żel., wyr. żel., opakow. blasz. i inne	1295	1722
4. Elektrotechniczna	1107	1666
5. Odlewy	1258	1549
6. Maszyny i aparaty	798	1096
7. Tabor kolejowy	574	906
8. Motoryzacyjna i rowerowa	373	751
9. Drut, liny i gwoździe	399	588
10. Narzędzia, wagi i wyr. precyz.	685	578
11. Wyroby kotlarskie	151	331
12. Maszyny i narz. rolnicze	180	247
13. Obrabiarki	163	188
14. Okrętowa	103	111
15. Urządzenia zdrowotne	93	113
Razem	10074	13364

	1936 r.	1937 r.
	Tysiące złotych	
1. Warszawski	3411	4897
2. Radomsko - Kielecki	1878	2194
3. Dąbrowski	1046	1212
4. Poznańsko - Pomorski	861	1110
5. Cieszyński	625	982
6. Górnośląski	528	684
7. Łódzko - Kaliski	444	666
8. Podwarszawski	588	617
9. Krakowski	482	614
10. Kujawsko - Płocki	107	228
11. Lwowski	53	80
12. Lubelski	35	63
13. Kresowy	16	17
14. Gdański	—	—
Razem	10074	13364

Tablica Nr. 15. Składki do Ubezpieczalni Społecznej za pracowników umysłowych, wpłacone w 1937 roku (w tysiącach złotych)*

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	234	12	75	—	—	16	2	10	64	59	57	39	30	—	598
II. Maszyny i narz. rolnicze	6	9	—	9	4	8	28	4	—	34	3	—	—	1	106
III. Elektrotechniczna	376	—	—	28	16	2	—	—	73	40	19	5	15	—	574
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	200	—	3	—	77	8	—	11	8	22	—	64	2	—	395
V. Odlewy	150	78	48	3	212	108	1	1	15	87	63	20	15	1	802
VI. Wyroby kotlarskie	26	—	1	1	17	70	—	—	—	57	—	7	15	—	194
VII. Urząd. zdrowotne	38	—	12	—	5	—	—	—	—	1	—	—	—	—	56
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nit-y, opakow. blaszane i inne	191	29	10	1	77	78	—	—	33	27	84	106	18	—	654
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	508	80	43	—	804	36	10	2	—	9	71	2	2	—	1567
XI. Drut, liny i gwoź-dzie	30	—	1	7	2	75	—	—	—	—	2	—	—	—	117
XII. Motoryzacyjna i ro-werowa	227	1	3	—	7	2	—	—	5	23	32	6	—	1	307
XIII. Okrętowa	—	60	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	31	—	100
XIV. Tabor kolejowy	137	2	—	—	3	11	—	—	64	115	8	66	51	—	457
XV. Obrabiarki	100	—	9	—	—	16	—	—	—	12	—	—	—	—	137
Razem	2223	271	205	49	1224	430	41	28	262	495	339	315	179	3	6064

*) Tablica obejmuje: ubezpieczenia chorobowe, emerytalne, od nieszczęśliwych wypadków i na wypadek braku pracy. Liczby oznaczają obie części wpłat — od przedsiębiorstw i robotników — razem.

Tablica Nr. 16. Składki do Ubezpieczalni Społecznej oraz do Funduszu Bezrobocia za robotników, wpłacone w roku 1937 (w tysiącach złotych)*

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	596	79	234	—	—	71	9	66	166	169	221	140	61	—	1812
II. Maszyny i narz. rolnicze	25	43	—	26	20	31	63	33	—	124	12	—	—	7	384
III. Elektrotechniczna	602	—	1	71	39	9	—	—	120	66	79	16	31	—	1034
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	450	2	8	—	270	46	—	11	22	59	—	174	4	—	1046
V. Odlewy	402	280	193	11	716	427	8	10	36	378	241	83	31	5	2821
VI. Wyroby kotlarskie	72	—	3	1	64	73	—	—	—	161	—	31	31	3	439
VII. Urząd. zdrowotne	84	—	32	—	13	—	—	—	—	4	—	—	—	—	133
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nit-y, opakow. blaszane i inne	463	125	31	1	333	247	—	—	79	91	257	373	35	—	2035
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	1482	279	277	—	2276	148	10	9	—	37	269	4	6	—	4797
XI. Drut, liny i gwoź-dzie	128	—	6	37	4	324	—	—	1	—	5	—	—	—	505
XII. Motoryzacyjna i ro-werowa	664	4	13	—	26	9	—	—	18	93	84	26	—	5	942
XIII. Okrętowa	—	150	—	—	—	—	—	—	—	41	—	—	61	—	252
XIV. Tabor kolejowy	366	8	—	—	13	11	—	—	173	328	25	322	102	—	1348
XV. Obrabiarki	182	—	34	—	—	73	—	—	—	23	—	—	—	—	312
Razem	5516	970	832	147	3774	1469	90	129	615	1574	1193	1169	362	20	17860

*) Tablica obejmuje: ubezpieczenia chorobowe, emerytalne, od nieszczęśliwych wypadków i na wypadek braku pracy. Liczby oznaczają obie części wpłat — od przedsiębiorstw i robotników — razem.

Tablica Nr. 17. Składki na Fundusz Pracy, wpłacone w 1937 r. (w tysiącach złotych).

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	147	14	51	—	—	11	2	9	21	17	41	27	—	—	340
II. Maszyny i narz. rolnicze	4	11	—	5	4	7	18	4	—	23	2	—	—	1	79
III. Elektrotechniczna	162	—	—	18	13	2	—	—	19	18	15	3	—	—	250
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	126	1	2	—	57	8	—	4	3	10	—	39	—	—	250
V. Odlewy	95	60	40	3	175	76	1	1	8	69	44	15	—	—	587
VI. Wyroby kotlarskie	15	—	1	—	13	22	—	—	—	14	—	6	—	—	71
VII. Urząd. zdrowotne	23	—	7	—	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	34
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nit-y, opakow. blaszane i inne	117	28	6	—	58	52	—	—	18	9	46	63	—	—	397
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	340	64	42	—	563	29	4	2	—	8	54	1	—	—	1107
XI. Druk, liny i gwoździejie	27	—	1	1	1	68	—	—	—	—	—	—	—	—	98
XII. Motoryzacyjna i rowerowa	146	1	2	—	5	4	—	—	4	17	19	5	—	1	204
XIII. Okrętowa	—	35	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	45
XIV. Tabor kolejowy	79	1	—	—	4	3	—	—	11	30	4	50	—	—	182
XV. Obrabiarki	26	—	8	—	—	11	—	—	—	3	—	—	—	—	48
Razem	1307	215	160	27	896	293	25	20	84	229	225	209	—	2	3692

Tablica Nr. 18. Świadczenia Socjalne ogółem wpłacone przez fabryki związkowe w roku 1937 (w tysiącach złotych).

GRUPY	O D D Z I A Ł Y														Ogółem
	1. Warszawski	2. Podwar-szawski	3. Łódzko-Kaliski	4. Kujawsko-Płocki	5. Radomsko-Kielecki	6. Dąbrowski	7. Lubelski	8. Lwowski	9. Krakowski	10. Poznańsko-Pomorski	11. Cieszyński	12. Górnośląski	13. Gdański	14. Kresowy	
I. Maszyny i aparaty	977	105	360	—	—	98	13	85	251	245	319	206	91	—	2750
II. Maszyny i narz. rolnicze	35	63	—	40	28	46	109	41	—	181	17	—	—	9	569
III. Elektrotechniczna	1140	—	1	117	68	13	—	—	212	124	113	24	46	—	1858
IV. Narzędzia, wagi i wyroby precyzyjne	776	3	13	—	404	62	—	26	33	91	—	277	6	—	1691
V. Odlewy	647	418	281	17	1103	611	10	12	59	534	348	118	46	6	4210
VI. Wyroby kotlarskie	113	—	5	2	94	165	—	—	—	232	—	44	46	3	704
VII. Urząd. zdrowotne	145	—	51	—	21	—	—	—	—	6	—	—	—	—	223
VIII. Konstr. żel., wyroby żel., śruby, nit-y, opakow. blaszane i inne	771	182	47	2	468	377	—	—	130	127	387	542	53	—	3086
IX i X. Wyr. metalowe i amun.	2330	423	362	—	3643	213	24	13	—	54	394	7	8	—	7471
XI. Druk, liny i gwoździejie	185	—	8	45	7	467	—	—	1	—	7	—	—	—	720
XII. Motoryzacyjna i rowerowa	1037	6	18	—	38	15	—	—	27	133	135	37	—	7	1453
XIII. Okrętowa	—	245	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—	92	—	397
XIV. Tabor kolejowy	582	11	—	—	20	25	—	—	248	473	37	438	153	—	1987
XV. Obrabiarki	308	—	51	—	—	100	—	—	—	38	—	—	—	—	497
Razem	9046	1456	1197	223	5894	2192	156	177	961	2298	1757	1693	541	25	27616

nieczności Związek ogranicza się do zbierania danych o zaszłych wypadkach z następującym ich rozróżnieniem:

- a) wypadki, nie powodujące niezdolności do pracy,
- b) wypadki, powodujące niezdolność do 3-ch dni,
- c) wypadki, powodujące niezdolność do pracy od 3-ch dni do 4-ch tygodni,
- d) wypadki, powodujące niezdolność dłuższą niż 4 tygodnie,
- e) wypadki śmiertelne.

Wyodrębniane są poza tym wypadki zaszłe w drodze do pracy i z pracy.

W latach 1935, 1936 i 1937 statystyka wypadków w fabrykach związkowych przedstawia się jak następuje:

W y p a d k i:	1935	w tym w drodze do lub z pracy	1936	w tym w drodze do lub z pracy	1937	w tym w drodze do lub z pracy
a) bez niezdolności do pracy	1780	—	10.159	—	9.446	1
b) niezdolność do 3-ch dni	703	7	756	10	1.333	7
c) niezdolność od 3 dni do 4 tyg.	1391	11	1.573	20	2.550	32
d) niezdolność powyżej 4-ch tyg.	362	13	470	8	823	12
e) wypadki śmiertelne	7	—	13	2	7	—

Liczby objęte grupą a) nie mogą być brane pod uwagę. Szereg fabryk, wypełniając tę rubrykę, zastrzega się, że nie ma możliwości podania dokładnej liczby tego rodzaju wypadków. Znaczna część zupełnie nie notuje drobnych wypadków. Niektóre przedsiębiorstwa do tej rubryki wpisują wyniki pracy ambulatoriów, gdzie udzielana jest pomoc nie tylko w wypadkach zaszłych przy pracy.

W związku z tym w dalszych rozważaniach eliminujemy grupę a), pozostawiając tylko pozostałe.

Wzrost wypadkowości 1936 r. i 1937 r. w stosunku do 1935 r. ma swe źródło przede wszystkim w większej masie podlegającej badaniu oraz intensywniejszej pracy fabryk. W 1935 r. badana masa obejmowała około 36.000 robotników, w 1936 r. — 42.000, w 1937 — 50.500 robotników. Wzrost wypadkowości w 1937 r. można tłumaczyć przybyciem do fabryk nowych sił roboczych, elementu niewykwalifikowanego, nieobszajmionego z niebezpieczeństwami pracy.

W przeliczeniu na 1000 robotników stan wypadkowości w 1935, 1936 i 1937 r. był następujący:

	1935 r.	1936 r.	1937 r.
b.	19.53	18.00	26.40
c.	38.64	37.20	50.48
d.	10.56	11.19	16.30
e.	0.19	0.31	0.14
Ogółem	68.42	67.19	93.32

Jeżeli chodzi o wszystkie wypadki przy pracy, to zaznaczał się nieznaczny ich spadek w 1936 r., a wzrost w 1937 r. Odsetek wypadków cięższych i śmiertelnych wzrósł już nieco w 1936 r. i powiększył się wydatnie w 1937 r.

Najdokładniej uwydatnia wzrost wypadkowości porównanie liczby wypadków do ogólnej liczby przepracowanych robotniko-godzin:

	1935	1936	1937
b.	8.68	7.96	11.28
c.	17.11	16.41	21.57
d.	4.47	4.90	6.96
e.	0.09	0.14	0.06
Ogółem	30.35	29.41	39.87

Zwiększenie się wypadkowości prowadzi do niepożądanych konsekwencji natury społecznej i gospodarczej (możliwość podwyżki składki na ubezpieczenie wypadkowe). Nadaje to jeszcze większe znaczenie akcji zwalczania wypadków przy pracy.

II.

WALNE ZGROMADZENIA CZŁONKÓW P.Z.P.M. WŁADZE ZWIĄZKU. POSIEDZENIA RADY I ZARZĄDU.

W dniu 15 czerwca odbyło się doroczne Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków P.Z.P.M., na którym złożono sprawozdanie z działalności Związku za rok 1936, przyjęto do wiadomości protokół Komisji Rewizyjnej oraz zatwierdzono bilans i rachunek wpływów i wydatków za 1936 rok. Prócz tego na Zgromadzeniu dokonano wyboru 13 członków Rady na miejsce ustępujących, jak również dokonano wyboru 5-ciu członków Komisji Rewizyjnej.

Poza tym w dniu 15 grudnia odbyło się Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków Związku, na którym omówiono działalność Związku w 1937 roku oraz zatwierdzono preliminarz budżetowy na 1938 rok.

Władze Związku.

Wybory uzupełniające członków Rady na miejsce ustępujących po 3-letniej kadencji, dokonane przez Zwyczajne Walne Zgromadzenie w dn. 15 czerwca 1937 r., stosownie do art. 4 Statutu Związku, ustaliły skład Rady P.Z.P.M. na rok 1937/38, jak wskazuje niżej zamieszczona lista, w której nazwiska członków Rady są uszeregowane według lat wyboru, ze wskazaniem przy każdym siedziby zakładów przemysłowych, reprezentowanych przez poszczególnych członków Rady. Reprezentacja w Radzie poszczególnych ośrodków przemysłu metalowego uwzględnia, jak i przedtem, znaczenie tych ośrodków i różniczkowanie

przemysłu metalowego według grup zawodowych w skupieniach terytorialnych.

CZŁONKOWIE RADY NA ROK 1937/38.

Z wyboru 1935 r.:

1. Bartelmuss Alfred — Bielsko.
2. Buzek Jerzy — Węgierska Górka.
3. Klarner Czesław — Starachowice.
4. Kon Maks — Łódź.
5. Macherski Zdzisław — Radomsko.
6. Milker Juliusz — Łódź.
7. Myśliński Mieczysław — Końskie.
8. Słaboszewicz Antoni — Sosnowiec.
9. Umiastowski Henryk — Warszawa-Okęcie.
10. Wellisz Leopold — Chrzanów.
11. Wierzejski Witold — Warszawa — Radom — Skarżysko.
12. Woszczyński Wacław — Warszawa.

Z wyboru 1936 r.

13. Banachiewicz Ignacy — Zawiercie.
14. Czajkowski Wacław — Warszawa.
15. Darowski Ludwik — Sosnowiec.
16. Górski Mieczysław — Warszawa.
17. Jagodziński Zbigniew — Grudziądz.
18. Kwieciński Otmar — Kielce.
19. Kreglewski Adam — Poznań — Rzeszów.
20. Mirowski Józef — Kraków.
21. Piotrowski Jan — Warszawa — Poręba.
22. Soroko Mieczysław — Warszawa.
23. Surzycki Stanisław — Katowice.
24. Włodek Gustaw — Mińsk Mazowiecki.

Z wyboru 1937 r.

25. Ambrożewicz Stanisław — Warszawa.
26. Dangel Józef — Katowice.
27. Dębicki Janusz — Zgoda — Katowice.
28. Dowkont Andrzej — Warszawa.
29. Drzewiecki Piotr — Warszawa.
30. Januszewski Wiesław — Warszawa.
31. Komorowski Jerzy — Warszawa.
32. Ś. p. Przanowski Stefan — Warszawa — Głowno.
33. Skibiński Leon — Białogon.
34. Weinschenck Fedor — Bielsko.
35. Wertheim Gustaw — Warszawa.
36. Voellnagel Emil — Warszawa.

Z kooptacji:

37. Blauth Tadeusz — Warszawa.
38. Mieczysław Mieczysław — Warszawa.
39. Raczyński Kazimierz — Starachowice.
40. Ryteł Zygmunt — Warszawa.
41. Zieleniewski Edmund — Sosnowiec.

Komisję Rewizyjną na rok 1937/38, wybraną przez Walne Zgromadzenie dn. 15 czerwca 1937 r., tworzą pp.: Kazimierz Ołdakowski z Radomia, Kazimierz Pichelski i Andrzej Stołągiewicz z Warszawy, Kazimierz Wretowski z Katowic i Kazimierz Junosza-Piotrowski ze Zgody (G. Śląsk).

Zarząd P.Z.P.M., wybrany na posiedzeniu Rady w dn. 15 grudnia 1937 r. na 2-letnią kadencję (art. 2

Regulaminu Rady), stanowili następujący członkowie Rady: Prezes Rady i Zarządu p. Piotr Drzewiecki, Wiceprezesi: pp. Jerzy Buzek, ś. p. Stefan Przanowski i Witold Wierzejski; członkowie Zarządu: pp. Jerzy Komorowski, Adam Kreglewski, Antoni Słaboszewicz, Stanisław Surzycki, Leopold Wellisz, Gustaw Włodek i Dyrektor Związku Antoni Dunin.

Na posiedzeniu Rady P.Z.P.M. w okresie sprawozdawczym omawiano sprawy bieżące, sprawy wnoszone na Walne Zgromadzenia, rozważano periodyczne sprawozdania członków Rady o stanie zrzeszonego przemysłu metalowego w poszczególnych okręgach kraju i rodzajach wytwórczości. Sprawozdania te służą za podstawę oświadczeń składanych rządowi oraz wiadomości ogłaszanych w prasie o stanie przemysłu metalowego. Posiedzenia te odbyły się w dniach 8 lutego, 15 czerwca i 15 grudnia.

Na posiedzeniu Rady w dniu 8 lutego była specjalnie omawiana akcja doszkalania pracowników, zaprojektowana przez Biuro Wojskowe Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

W ciągu roku 1937 Rada przyjęła w poczet członków Związku 25 fabryk, natomiast w tymże czasie przestało być członkami Związku 6 fabryk. W ten sposób ilość członków P.Z.P.M., która z początkiem roku 1937 wynosiła 258 fabryk, w końcu roku 1937 stanowiła 277.

Posiedzeń Zarządu Związku odbyło się w okresie sprawozdawczym 25.

W okresie sprawozdawczym zmarł członek Rady Związku, ś. p. inż. Henryk Suchowiak, członek Zarządu związkowej fabryki H. Cegielski w Poznaniu.

III.

DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZKU.

Sprawy organizacyjne.

Ze spraw organizacyjnych należy wymienić przede wszystkim wznowienie w roku sprawozdawczym działalności Grupy Przemysłu Elektrotechnicznego. W listopadzie odbyły się 2 Walne Zgromadzenia członków tej Grupy, na których uchwalono Regulamin Grupy. Prezesem Zarządu został p. dyr. Henryk Umiastowski, wiceprezesem p. dyr. Tomanek. Dalsza działalność tej Grupy przypada już na rok 1938.

W stadium organizacji znajdowała się również w roku sprawozdawczym Komisja Szkolnictwa Zawodowego, w skład której wchodziła w 1937 roku pp.: M. Górski, J. Milker, J. Mirowski, B. Nawrocki, L. Uzarowicz, J. Zaporski i A. Dunin.

W roku sprawozdawczym została rozszerzona działalność Grupy Producentów Narzędzi na działy optyki i mechaniki precyzyjnej, w związku z czym zmieniona została nazwa Grupy na Grupę Producentów Narzędzi, Optyki i Mechaniki Precyzyjnej. Ponadto przy Zarządzie Grupy uruchomiono Komisję Techniczną dla wymiany doświadczeń i wzajemnej pomocy przy produkcji narzędzi, na której czele stanął inż. J. Goleńiewicz.

Związek prowadził prace badawcze nad możliwościami rozwoju przemysłu metalowego przetwórczego na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego.

We wrześniu odbył się we Lwowie I Polski Kongres Inżynierów, na którym delegatem Związku był

Dyr. A. Dunin. W projektach uchwał, dotyczących stosunków pomiędzy hutnictwem i przemysłem przerobczym oraz szkolnictwa zawodowego zostały wprowadzone poprawki w kierunku potrzeb przemysłu przetwórczego.

Również we wrześniu odbyły się we Lwowie po raz pierwszy Targi Techniczne, zorganizowane przez Targi Wschodnie na swoich terenach, na których Polski Związek Przemysłowców Metalowych wystąpił z własnym stoiskiem, przedstawiając na licznych wykresach stan przemysłu metalowego w Polsce.

Działające przy Związku poszczególne Grupy i Komisje rozwijały się w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu.

Grupa Odlewni w roku 1937 przeprowadzała akcję w sprawie wprowadzenia „kwalifikacji odlewni” oraz uzyskania ulg dla tych odlewni. Odlewnie zrzeszone w Grupie zainteresowane są pomyślnym przebiegu tej akcji w rozumieniu jej znaczenia dla podniesienia technicznego stanu przemysłu odlewniczego. Liczny udział w dyskusjach nad kluczem kwalifikacyjnym, powszechne zainteresowanie w ankiecie, przeprowadzonej na ten temat przez Grupę Odlewni (udział powyżej 80%) i t. p. pozwoliły Zarządowi Grupy rozwinąć odpowiednią działalność na terenie decydujących resortów.

Zmiany personalne w Ministerstwie Przemysłu i Handlu nieco wstrzymały tempo prac w tym kierunku, jednakże wobec doniosłego znaczenia, jakie posiada zasada kwalifikowania odlewni, należy sądzić, że w najbliższym czasie sprawa ta zostanie pomyślnie załatwiona, zwłaszcza, że przychylnie ustosunkowanie się czynników rządowych pozwala mieć nadzieję, że projekt kwalifikacyjny w niedługim czasie zostanie zrealizowany.

Niektóre fragmenty całej akcji kwalifikacyjnej są już zrealizowane, niezależnie od całokształtu: mianowicie opracowane zostały podstawy racjonalnej kalkulacji kosztu własnego, ogłoszone drukiem, oraz przygotowane i rozesłane schematy kalkulacyjne i potrzebne druki-formularze.

Zarząd Grupy również rozpoczął akcję w kierunku usunięcia anonimowości wyrobów odlewniczych. W związku z tym opracowano regulamin, dotyczący znakowania wyrobów odlewni, zrzeszonych w Grupie Odlewni. Wprowadzenie Znaku Grupy na wyroby odlewni ma być w stosunku do klienta rękojmią dobroci towaru; ze swej strony Grupa Odlewni, dając swój znak, musi posiadać sankcje gwarantujące jej, że znakowany towar będzie odpowiadał stawianym warunkom; cechowanie odlewów ma być prawem, które jednak tylko w zależności od spełnienia przez producenta pewnych warunków technicznych i gospodarczych może być mu przez Grupę Odlewni nadane.

Brak podstawowych surowców odlewniczych, jaki dał się odczuć w drugim kwartale roku ubiegłego dzięki energicznej interwencji Grupy Odlewni i Dyrekcji P.Z.P.M. oraz przychylnemu ustosunkowaniu się M. P. i H. został zlikwidowany pomyślnie.

Sprawa cen na odlewy żeliwne zsyndykalizowane nie została jeszcze wyrównana pomimo, że od połowy r. ub. cena na surówkę została podniesiona i odlewnie zatrudnione w tej branży prowadzić muszą sprzedaż po cenach nie stojących w żadnym stosunku z kosztami produkcji.

Pod względem stanu zatrudnienia robotników, jak i produkcji, rok ubiegły był korzystniejszy od roku 1936 zarówno w dziale żeliwa, jak i metali nieżelaznych. Odlewnie maszynowe szczególnie posiadały dostateczne zatrudnienie; w innych odlewniach dawało się odczuwać jednak chwilowe osłabienie tętnej zamówień. Brak surówki w II-gim kwartale r. ub. nie pozwolił w odlewniach handlowych należycie wykorzystać koniunktury, która w III-cim kwartale nieco osłabła.

W związku ze wzrostem zatrudnienia powstała trudność zaopatrzenia odlewni w nowe wykwalifikowane siły rzemieślnicze, których brak daje się na ogół odczuwać w ośrodkach przemysłu odlewniczego.

We wrześniu ub. r. została zawarta umowa pomiędzy właścicielami odlewni metalowa na terenie Wielkiej Warszawy, a robotnikami gałęzi przemysłu metalowego. Podstawy tej umowy nie odbiegają na ogół od poprzednich; usunęła ona praktykowany dawniej podział rzemieślników na trzy kategorie podług uzdolnień, co z punktu widzenia pracodawcy i pracowników należy uważać za korzystne, ponieważ było to zwykle powodem nieporozumień w odlewniach.

W działalności finansowej Grupy poczyniono oszczędności w wydatkach administracyjnych i zostały one wykorzystane na prace programowe i wydawnictwo „Przeglądu Odlewniczego”.

Prace statystyczne Grupy Odlewni, współpracującej ściśle z Głównym Urzędem Statystycznym, rozwijają się bardzo pomyślnie i coraz szerszy krąg odlewni obejmuje ewidencja statystyczna Grupy Odlewni.

Zarząd Grupy Odlewni w r. 1937 stanowili: pp. K. Gierdziejewski (przewodniczący), K. Fangor, J. Lipowski, J. Milker, K. Witwicki i J. Zybort.

Grupa Przemysłu Motoryzacyjnego w roku 1937 ustaliła konkretne formy współpracy przemysłu pomocniczego z fabrykami pojazdów mechanicznych. Zgodnie z ustalonym przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu programem montowni Lilpop, Rau i Loewenstein opracowane zostały przez Grupę szczegóły możliwości dostaw przemysłu pomocniczego dla tej montowni, w wyniku których pod koniec roku wydała fabryka Lilpopa zamówienia na 7 elementów metalowych do samochodów ciężarowych marki Chevrolet (chłodnice, ramy, resory, zbiorniki benzyny, rura wydechowa z tłumikiem, komplety narzędzi i zderzaki). Na odcinku zaś odpowiedniego stosunku przemysłu dostawczego do obu fabryk samochodów opracowane i przyjęte zostały pewne tezy, dotyczące zabezpieczenia pracy zrzeszonym fabrykom, przy czym główny nacisk położono na prace standaryzacyjne i normalizacyjne, celem powiększenia seryjnych zamówień.

Szereg spraw aktualnych, jak ochrona zainteresowanego przemysłu przed zbędnym importem, zapewnienie mu stałej pracy, jak niemniej stała troska trzymania ręki na pulsie wszystkich zagadnień motoryzacyjnych, mających wpływ na rozwój związanego z motoryzacją przemysłu, wymagała stałego i ścisłego kontaktu z miarodajnymi czynnikami, który przestrzegało we wszystkich zamierzeniach i pracach Grupy.

Na skutek odnośnych starań Grupy rozszerzony został zasięg akcesorii samochodowych wyrabianych

przez krajowe wytwórnie dla bezpośredniego zaopatrzenia rynku prywatnego.

Po przeprowadzeniu rejestracji „Znaku Ochronnego” Grupy (dla wyróżnionych produkcji części do pojazdów mechanicznych) w Urzędzie Patentowym R. P. wydała Grupa, jako drugie wydanie, „Spis Części Krajowej Produkcji do Pojazdów Mechanicznych i Sprzętu Motoryzacyjnego“, który został rozesłany do wszystkich zainteresowanych sfer. Do „Spisu“ dołączono najważniejsze postanowienia „Regulaminu“, dotyczącego udzielania prawa znakowania wyrobów członkowskich „Znakiem Ochronnym” Grupy.

Poza normalnymi pracami ewidencyjnymi w zakresie produkcji części wzgl. akcesorii do pojazdów mechanicznych i w związku z tym udzielanymi zainteresowanym informacjami, kontynuowano nadal współpracę z organizacjami, których działalność zbiegała się z kwestiami obchodzącymi Grupę (Liga Drogowa, Automobilklub Polski, Polski Touring Klub i t. d.). Również utrzymywano kontakt z prasą, informując ją o przeprowadzanych pracach o większym znaczeniu.

Współdziałanie z międzynarodową organizacją „Bureau Permanent International des Constructeurs d'Automobiles“ w Paryżu, której Grupa jest członkiem, wyłoniło w roku sprawozdawczym szereg zagadnień, interesujących wszystkie kraje, posiadające przemysł samochodowy. (Np. projekt międzynarodowych przepisów dotyczących: wymiarów, wagi oraz nośności pojazdów mechanicznych — znakowanie silników i podwozi — sprawa obowiązkowego ubezpieczenia automobilistów od prawno-cywilnej odpowiedzialności, kwestia zmniejszenia ilości modeli, targi, wystawy samochodowe i t. d.).

Dotychczasowy niedostateczny efekt motoryzacji kraju, zwłaszcza w porównaniu z zagranicą, skłonił Grupę do opracowania wniosków do Międzyministerialnej Komisji dla Spraw Motoryzacji Kraju, dotyczących szerszego zastosowania ulg w zakresie motoryzacji, celem zapewnienia jej w przyszłości szybszego rozwoju.

Również postanowiono wystąpić do Władz m. st. Warszawy w sprawie uregulowania ruchu pojazdami mechanicznymi na ulicach miasta.

W roku 1937 Prezydium Zarządu Grupy stanowili: prezes — K. Tyszka, wiceprezisi: W. Januszewski, A. Kraheński, K. Wretowski, J. Zaporski i A. Steinhagen jako zastępca.

Przy Grupie działały następujące Komisje: Komisja dla Spraw Celnych, Komisja dla Spraw Technicznych oraz Komisja dla Spraw Handlowych.

Grupa Producentów Narzędzi, Optyki i Mechaniki Precyzyjnej. W okresie sprawozdawczym obok normalnych, systematycznie wykonywanych prac nad rozbudową przemysłu narzędziowego, Zarząd Grupy podjął się prac powołania do życia spółdzielczego banku, którego zadaniem jest ułatwienie obsługi kredytowej dla zrzeszonych w P.Z.P.M. przedsiębiorstw. Po przeprowadzeniu prac przygotowawczych i odbyciu szeregu konferencji z instytucjami bankowymi, ukonstytuował się w końcu września r. b. bank p. n. „Spółdzielnia Kredytowa Przemysłowców Metalowych“. Prezesem Rady Banku został prezes Stanisław Surzycki, członek Zarządu P.Z.P.M., a wiceprezesem — inż. Henryk Poreyko, prezes Grupy Producentów Narzędzi. Członka-

mi Zarządu zostali pp.: Julian Borstem i Stefan Gruchała. Normalne czynności Bank rozpoczął dnia 5 lutego 1938 r.

W związku z odbywającym się we Lwowie Kongresem Inżynierów zorganizowała Grupa w tym czasie w ramach Targów Wschodnich pokaz narzędzi maszynowych i kontrolnych.

Z innych prac wymienić należy kontynuowanie wydawania „Wiadomości Grupy Producentów Narzędzi“, doroczny udział Grupy w Targach Poznańskich oraz wydanie V-go kolejnego Spisu Narzędzi Krajowej Produkcji na rok 1937.

W omawianym okresie zakończone zostały prace statystyczne, z których wynika, że krajowa produkcja narzędzi w 1937 r. osiągnęła sumę ca. 40 milj. złotych, czyli o ca. 8 milj. złotych więcej, niż w roku poprzednim, wykazując w porównaniu z rokiem 1932, jako 1-ym rokiem działalności Grupy, wzrost przeszło 13-to krotny.

Prezydium Grupy na 1937 r. ukonstytuowało się w następującym składzie: prezes — H. Poreyko, wiceprezisi: J. Goleniewicz, M. Kurzyna, L. Malecki, K. Wretowski.

Grupa Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych wspólnie z Dyrekcją Związku czyniła starania u Władz w kierunku należytego uzdrowienia fabryk maszyn i narzędzi rolniczych. Ulgi, ustalone przez Komitet Ekonomiczny przy Radzie Ministrów, na ogół okazały się niedostateczne i Zarząd Grupy bezustannie pracował nad uzyskaniem od Rządu dalej idących ulg, obejmujących szerszy zespół fabryk. W okresie sprawozdawczym Grupa odbyła szereg posiedzeń, których przedmiotem obrad, poza sprawami oddłużeniowymi, były sprawy dotyczące ulepszenia produkowanych maszyn i narzędzi rolniczych, sprawa konieczności podwyższenia cen na wyroby gotowe, wobec zwyczajki cen surowców, półfabrykatów oraz robocizny.

W sprawie importu maszyn i narzędzi rolniczych odbyła się konferencja pod przewodnictwem dyrektora Związku z udziałem z jednej strony przedstawicieli fabryk zagranicznych i przedstawicieli Grupy, z drugiej — przedstawiciela Ministerstwa Przemysłu i Handlu, na której postanowiono, że mogą być sprowadzane te maszyny i narzędzia rolnicze, które nie są wyrabiane w Polsce. Wykaz takich maszyn i narzędzi został ustalony.

W roku 1937 prezydium Zarządu Grupy stanowili: prezes: M. Myśliński, wiceprezisi: pp. J. Sztoger i ś. p. L. Hafner.

Grupa Wytwórni Obrabiarek do Metali prowadziła w 1937 roku ożywioną działalność.

Doceniając znaczenie normalizacji części obrabiarek, wyłoniona została specjalna Komisja Normalizacyjna, która na szeregu zebrań rozważała nie tylko sprawę normalizacji części obrabiarek, ale i warunki techniczne i odbiorcze ogólne.

W rezultacie prac Komisji wydane zostały nakładem Grupy „Warunki Techniczne budowy wysokowartościowych obrabiarek do metali“.

Współpraca z poddostawcami pchnięta została na drogę bezpośrednich kontaktów i opracowania i skoncentrowania zakupów przez specjalnie do tego celu powołaną Komisję Techniczną.

Przedmiotem ożywionej współpracy wewnątrz Grupy był podział pomiędzy jej Członkami budowy nowych typów obrabiarek, dotąd w kraju nie wyrobianych, co było możliwe dzięki ścisłej współpracy z odbiorcami obrabiarek, a przede wszystkim z Komisją Obrabiarkową M. S. Wojsk.

Mimo dobrego zatrudnienia fabryk nie zaprzestano troszczyć się o zaopatrzenie rynku tanimi handlowymi typami obrabiarek i zapoczątkowana została produkcja obrabiarek „popularnych“. W celu umożliwienia odbiorcom zapoznania się z krajowymi typami maszyn, utworzony został „Salon Obrabiarek i Narzędzi“ produkcji krajowej w lokalu Sp. Akc. Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Warszawa — Plac Napoleona 9.

Fabryki zrzeszone w Grupie uzgodniły swe programy inwestycyjne, aby nie przeprowadzać zbędnych, zbyt kosztownych inwestycji tam, gdzie istniała możliwość współpracy w poddostawach.

Grupa brała udział w Targach Wschodnich we Lwowie, demonstrując program podziału produkcji obrabiarek fabryk zrzeszonych oraz materiały, ilustrując ich wytwórczość.

W 1937 r. przyjęto do Grupy dwie fabryki obrabiarek.

Prezydium Zarządu Grupy w roku 1937 stanowili: prezes p. J. Piotrowski, wiceprezes p. M. Górski.

Grupa Przemysłu Rowerowego. W okresie sprawozdawczym sytuacja w przemyśle rowerowym stała pod znakiem dalszego zwiększenia zapotrzebowania na wszelkie artykuły branży, dzięki czemu wytwórcie rowerów i części powiększały swoją wytwórczość; przy czym niektóre fabryki, nieprodukujące dotychczas części rowerowych, utworzyły działy tej produkcji.

W czasie 2 — 9 maja 1937 r. zorganizowano pokaz produkcji krajowego przemysłu rowerowego na Targach Poznańskich. Pokaz ten wykazał, że istnieje pełna samowystarczalność w tej gałęzi przemysłu. Na wystawie rozdano kilka tysięcy egzemplarzy specjalnej broszury propagandowej.

W celu obrony przemysłu rowerowego w Polsce przed importem zagranicznym, złożono szereg memoriałów oraz interweniowano osobiście w Min. Przemysłu i Handlu. Poza tym za pośrednictwem Centralnego Związku Przemysłu Polskiego przedstawiono Centralnej Komisji Przywzowowej szczegółowo opracowane zestawienia, wyjaśniające z jakich części rowerowych i w jakich ilościach przywóz w pewnym stopniu jest uzasadniony, jaki natomiast najzupełniej zbędny.

W odniesieniu do spraw statystycznych zbierano materiały dla opracowania statystyki produkcji, sprzedaży, importu oraz ilości rowerów w Polsce. Stosownie do uzyskanych materiałów ogłoszono odpowiednie informacje.

Akcja propagandowa wyraziła się w pomieszczeniu oraz inspirowaniu szeregu artykułów, wzmianek oraz haseł propagandowych w różnych pismach (Gazeta Handlowa, Rynek Metalowy, Wiadomości Branżowe, Sport Kolarski, Biuletyn Giełdowy, Rocznik Sportowy).

W końcu okresu sprawozdawczego przystąpiono do dalszych prac normalizacyjnych, a mianowicie normalizacji: a) gwintów rowerowych, b) sprych i ni-

pli, c) wentyli do dętek, d) rur rowerowych oraz e) cechowania ram rowerowych.

Prezydium Zarządu Grupy w 1937 r. stanowili: prezes — H. Landau, wiceprezisi: K. Jaworski i K. Wretowski.

Grupa Opakowań Blaszanych zajmowała się w okresie sprawozdawczym sprawami podatkowymi, prowadziła akcję rozwoju stosowania krajowej produkcji, przeciwdziałając konkurencji zagranicznej. Poza załatwieniem bieżących spraw osiągnięto ulgi w przewozach kolejowych.

Prezydium Zarządu Grupy w 1937 roku stanowili pp.: L. Buchman i M. Szober.

Komisja Bezpieczeństwa Pracy w 1937 roku położyła duży nacisk na akcję propagandową, mającą na celu zwiększenie zainteresowania walką z wypadkami przy pracy i wciągnięcie w orbitę organizacji bezpieczeństwa pracy jak największej liczby fabryk. Akcja ta polegała na bezpośrednim oddziaływaniu za pomocą listów i cyrkularzy lub pośrednim — za pomocą organu Związku. Celom tym służyły również pogadanki i zebrania dyskusyjne.

Jako środek szerokiej propagandy wśród robotników fabrycznych użyty został kalendarz bezpieczeństwa pracy, wydany przez Instytut Spraw Społecznych. Polski Związek Przemysłowców Metalowych przejął na siebie obowiązek rozprzestrzeniania tego wydawnictwa w fabrykach. Dzięki skutecznej propagandzie udało się skierować do fabryk przemysłu metalowego około 19 tys. kalendarzy, które zostały rozdane robotnikom.

Fakt rozeźnięcia się tak wielkiej liczby kalendarzy jest interesującym przyczynkiem rozwoju zainteresowań bezpieczeństwa pracy. O ile nam wiadomo, w latach poprzednich fabryki przemysłu metalowego zakupywały zaledwie piątą część liczby tegorocznej.

W marcu 1937 roku odbył się drugi z kolei kurs bezpieczeństwa pracy dla kierowników przedsiębiorstw i inżynierów fabrycznych. W trzydniowych wykładach wzięło udział około 40 osób.

W końcu roku odbył się przy współpracy z Wzorcownią Osłon i Stowarzyszeniem Elektryków Polskich kurs specjalny, poświęcony sprawom bezpiecznych instalacji elektrycznych w przedsiębiorstwie. Kurs, prowadzony przez inż. Bibringę i Bładowskiego, objął cztery wykłady w ciągu dwóch dni oraz pokazy praktyczne. Kurs przeznaczony był tylko dla fabryk warszawskich i okręgu warszawskiego. Wzięło w nim udział 85 osób w dużej części z pośród majstrów i personelu technicznego.

W szerokim zakresie prowadzone było poradnictwo i instruowanie w zakresie organizowania kół bezpieczeństwa pracy, środków zabezpieczających oraz ubezpieczenia wypadkowego.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych obok zasadniczej współpracy z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych współpracuje stale z Komisją Bezpieczeństwa Pracy w Ministerstwie Opieki Społecznej, z Instytutem Spraw Społecznych z Wzorcownią Osłon i Poradnią bezpieczeństwa pracy przy Muzeum Techniki i Przemysłu, z Komisją Bezpieczeństwa Pracy przy Centralnym Związku Przemysłu Polskiego i z odpowiednimi ciałami samorządu gospodarczego.

Ankieta Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych wykazuje następujący zasięg akcji bezpie-

czeństwa pracy w końcu 1937 roku. (Liczby podane niżej, dotyczą tylko fabryk metalowych, nie będących w zasięgu akcji innych organizacji, jak np. Związek Polskich Hut Żelaznych, który obejmuje zakłady metalowe przetwórcze, należące do przedsiębiorstw hutniczych, fabryk, objętych organizacją bezpieczeństwa pracy przemysłu wojennego i t. p.).

a) Systematyczna akcja bezpieczeństwa pracy.

W końcu 1937 r. na terenie całej Polski było utworzonych kół (wzgl. komisji lub komitetów) bezpieczeństwa pracy 20
kół w stadium organizacji było 5

Razem 25

Z tego 9 kół przypadało na Warszawę i okręg podwarszawski, 1 na Łódź, 3 na okręg kielecki, 1 na Zagłębie Dąbrowskie, 5 na okręg poznańsko-pomorski, 1 śląski i 5 na Małopolskę.

W dwóch z powyższych fabryk istniały komisje fabryczne ogólne i koła udziałowe, w pozostałych tylko komisje wzgl. koła fabryczne. W 5-ciu fabrykach istniały referaty bezpieczeństwa pracy, a służbą bezpieczeństwa pracy kierowali specjalnie do tego powołani inżynierowie bezpieczeństwa pracy. W pozostałych fabrykach na czele akcji bezpieczeństwa pracy stali bądź kierownicy techniczni, bądź wyznaczeni kierownicy działów fabrycznych.

b) Akcja bezpieczeństwa pracy o niestabilnych jeszcze formach organizacyjnych.

Akcje tego rodzaju prowadzą u siebie 34 fabryki przemysłu metalowego. Z tej liczby 10 fabryk posiada wyznaczonego bądź inżyniera, bądź technika, któremu powierzona jest piecza nad stanem bezpieczeństwa pracy w fabryce (są to przeważnie ludzie, którzy ukończyli kursy, organizowane przez Związek). w 4-ch fabrykach troska o bezpieczeństwo pracy spoczywa na kierownikach oddziałów, w pozostałych 20-tu fabrykach kierownictwo akcji zwalczania wypadków jeszcze nie zostało wyłonione. Spoczywa ono bądź w rękach dyrekcji, bądź w rękach kierownika ruchu.

Fabryki, o których mowa, aczkolwiek nie wprowadziły jeszcze jakiejś określonej formy organizacyjnej dla akcji bezpieczeństwa pracy, niemniej zagadnieniem tym żywo się interesują, wprowadzając obowiązek instruowania pracowników, obowiązek używania urządzeń ochronnych, stosując plakaty ostrzegawcze, urządzając pogadanki, odczyty i t. p.

Łącznie w zasięgu akcji bezpieczeństwa pracy znajdowało się w końcu 1937 r. około 60 przedsiębiorstw. Jeśli chodzi o rozmiary, były to raczej przedsiębiorstwa duże.

Najbliższym zadaniem Związku jest:

- nadanie jednolitej formy organizacyjnej akcji w tych fabrykach, gdzie utworzone już są koła, wzgl. komisje bezpieczeństwa pracy,
- skłonienie do utworzenia kół, wzgl. organizacji stałej w tych fabrykach, które żywo akcją tą się interesują i bez żadnych konkretnych form prowadzą,
- wciągnięcie w orbitę akcji bezpieczeństwa pracy tych przedsiębiorstw, które do tej pory do akcji tej nie przystąpiły.

(U w a g a. Opracowana przez Komisję statystyka wypadków w fabrykach metalowych została zamieszczona w części I niniejszego sprawozdania p. t. „Statystyka Związkowa” patrz str. 139).

Prezydium Komisji stanowią: przewodniczący p. K. Pichelski, wiceprzewodniczący p. M. Grabowski.

Komisja do spraw, związanych z nauką w przemyśle, zarejestrowała w roku sprawozdawczym 360 umów z uczniami.

Komisja Łomu Żeliwnego wydała w okresie sprawozdawczym zaświadczeń na przywóz z zagranicy 49.895 ton łomu żeliwnego.

Związek, tak jak w latach ubiegłych, stale współpracował w roku sprawozdawczym z Centralnym Związkiem Przemysłu Polskiego oraz z Izłą Przemysłowo-Handlową w Warszawie, Związkiem Izby i Radą Handlu Zagranicznego, przyjmując czynny udział w opracowaniu wszystkich zagadnień, dotyczących naszego przemysłu.

W Centralnym Związku Przemysłu Polskiego uczestniczyli następujący reprezentanci Związku, względnie przedstawiciele przemysłu metalowego:

w Prezydium Rady C.Z.P.P. pp. Piotr Drzewiecki i ś. p. Stefan Przanowski;

w Radzie i w Grupie V C.Z.P.P. (obejmującej przemysł metalowy) — pp.: Julian Bułzacki, Piotr Drzewiecki, Alfons Kühn, Leopold Wellisz i Gustaw Włodek;

w Zarządzie C.Z.P.P., p. Antoni Dunin-Ślepść;

w Komisji Pracy C.Z.P.P. — pp.: K. Pichelski

i Henryk Umiasztowski;

w Radzie Kartelowej przy C.Z.P.P. — pp.: Juliusz Milker i L. Wellisz.

W Izbie Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, jako Radey tej Izby występowali pp.: P. Drzewiecki, M. Górski, K. Jenike, T. Karszo-Siedlewski, Cz. Klarner, W. Mühsam, ś. p. St. Przanowski, K. Szotański, B. Wahren, L. Wellisz, A. Wierzbicki, G. Włodek; jako korespondenci Izby występowali pp.: A. Dunin i J. Meyer.

W liczbie radców prowincjonalnych Izby Przemysłowo-Handlowych znajdowali się również liczni przedstawiciele poszczególnych okręgów zrzeszonego przemysłu metalowego, wybranych przez P.Z.P.M.

W Radzie Traktatowej przy Związku Izby Przemysłowo-Handlowych przyjmowali udział pp.: dyr. Antoni Dunin-Ślepść, zastępca p. Leszek Sosnowski.

Celem uczestnictwa przedstawicieli Związku w czynnościach organów rządowych i samorządowych, przynależących do czynnika obywatelskiego, dokonano w roku 1937 następujących delegacji z grona członków zrzeszonego przemysłu metalowego.

Przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu została utworzona Podkomisja Surowców Hutniczych, do której weszli ze Związku pp.: A. Kręglewski i L. Sosnowski.

W Państwowej Radzie Komunikacyjnej w roku sprawozdawczym, podobnie jak w roku 1936, P.Z.P.M. był reprezentowany przez swego delegata, p. inż. Antoniego Dunina.

W Komisji Usprawnienia Przewozów Towarowych Ministerstwa Komunikacji przyjmował udział jako delegat P.Z.P.M., p. inż. Antoni Dunin, a jako zastępca, p. Stanisław Taczanowski.

W Podkomisji Inwestycyjnej Komisji Hutniczej Ministra J. Kożuchowskiego przyjmował udział p. dyr. inż. Antoni Dunin.

W Komisji Hutniczej przy Polskim Komitecie Normalizacyjnym przyjmowali udział jako delegaci Związku pp.: Józef Mirowski i Gustaw Włodek.

Sprawy zawodowe.

Sprawy zawodowe Związku obejmują z jednej strony wystąpienia Związku w obronie interesów przemysłu metalowego, jako całości, do władz, z drugiej strony prace bieżące, mające na celu zbieranie wszelkich danych o przemyśle metalowym i opracowywanie ich oraz informowanie członków i udzielanie im poparcia zarówno indywidualnego, jak i zbiorowego w ich wystąpieniach u Władz.

W okresie sprawozdawczym Związek występował wielokrotnie do Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Skarbu, Komunikacji, Spraw Wojskowych, Opieki Społecznej, Spraw Wewnętrznych; do Biura Ekonomicznego Rady Ministrów, Komisariatu Rządu, jak również do organizacji gospodarczych — do Centralnego Związku Przemysłu Polskiego, Izby Przemysłowo-Handlowych, Związku Izby Przemysłowo-Handlowych, Rady Traktatowej przy Związku Izby Przemysłowo-Handlowych oraz utrzymywał stały kontakt z pokrewnymi Związkami branżowymi.

Poza zagadnieniami o charakterze ogólnym, dotyczącymi wszystkich gałęzi przemysłu, Związek w memoriałach, składanych PP. Ministrom i innym czynnikom miarodajnym oraz na konferencjach z udziałem przedstawicieli rządu, powziął i przeprowadził cały szereg postulatów, dotyczących wyłącznie przemysłu metalowego przetwórczego, a w pierwszym rzędzie następujących zagadnień:

- a) oddłużenia fabryk i zdobycia dogodnych kredytów na zwiększenie środków obrotowych oraz kredytów na inwestycje,
- b) zapewnienia członkom otrzymania terminowo w dostatecznej ilości i odpowiedniej jakości podstawowych surowców,
- c) ochrony rynku wewnętrznego od zbędnego importu,
- d) ulg podatkowych dla inwestycji przemysłowych,
- e) obrony swobodnego racjonalnego kształtowania się cen wyrobów, zależnego od cen surowców, robocizny, obciążeń socjalnych, odpisów amortyzacyjnych i innych składników prawidłowej kalkulacji,
- f) intensywnej akcji dokształcania zawodowego robotników.

W sprawie — z jednej strony oddłużenia fabryk przemysłu metalowego, z drugiej uzyskania kredytów na zwiększenie środków obrotowych i inwestycje, Związek prowadził w okresie sprawozdawczym intensywną akcję. W styczniu Panu Ministrowi Przemysłu i Handlu A. Romanowi złożono memoriał o niedostateczności środków obrotowych w przemyśle dla dostosowania produkcji do zwiększonego zapotrzebowania.

Celem zebrania cyfrowych danych, Związek rozesłał do członków specjalny kwestionariusz w sprawie uzdrowienia finansowego stanu w poszczególnych działach przemysłu metalowego. W wyniku ankiety opracowany został memoriał w sprawie umorzenia części należności na rzecz Skarbu i instytucji prawa

publicznego ze strony fabryk przemysłu metalowego, rozłożenia na raty reszty należności oraz uzyskania kredytów na kapitał obrotowy i na inwestycje. Memoriał ten został w kwietniu złożony w Biurze Inspekcji Finansowej Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

W tejże samej sprawie przedstawiciele Zarządu Związku byli przyjęci przez Pana Wiceministra Skarbu K. Morawskiego, któremu jednocześnie przedstawili memoriały w sprawach: przyśpieszenia wpłat z tytułu zaległych należności od instytucji państwowych, kolejowych i innych za dokonane dostawy, w sprawie zwiększenia zamówień taboru kolejowego na 1937/38 r., w sprawie zmniejszenia kontyngentów przywozowych wyrobów metalowych.

Sprawą, mającą doniosłe znaczenie dla całego przemysłu metalowego było zapewnienie przemysłowi przetwórczemu możliwości zaopatrzenia się w dostatecznej ilości w surowce krajowe i niektóre zagraniczne.

W lutym odbyło się w Min. Przemysłu i Handlu posiedzenie Podkomisji Surowców Hutniczych w sprawie warunków współpracy przemysłu przetwórczego z hutnictwem.

Związek rozesłał ankietę do członków o podanie zapotrzebowania na surowkę odlewniczą i inne produkty hutnicze oraz specjalny okólnik do fabryk maszyn i narzędzi rolniczych o podanie zapotrzebowania na materiały.

W kwietniu wystąpiono do Pana Ministra Przemysłu i Handlu oraz do Prezydium Rady Ministrów (Komisja Kontroli Cen) o wydanie odpowiednich zarządzeń, zabezpieczających przemysłowi metalowemu przetwórczemu otrzymywanie potrzebnych mu ilości surowców hutniczych.

W maju odbył się w tej sprawie cały szereg posiedzeń Zarządu Związku, Grupy Odlewni, Grupy Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych oraz następnie szereg konferencji u kierowników miarodajnych resortów, gdzie kwestia surowców była przedmiotem badań ze strony rządu. Jako pierwsze zarządzenie zwolniono od opłat celnych przywóz surowki odlewniczej z zagranicy.

Jednocześnie z wystosowaniem szeregu memoriałów, listów i depech do wszystkich czynników rządowych oraz osobistych wystąpień, Związek zainicjował powstanie Sp. z o. o. „Dostawa Surowki“, której celem byłoby dostarczanie w zakresie własnej produkcji fabrykom związkowym odpowiedniej ilości surowki odlewniczej.

12-go lipca zapadła uchwała Komitetu Ekonomicznego, podnosząca cenę na surowkę odlewniczą, a jednocześnie na żelazo z tym, że huty zostały zobowiązane do niezwłocznego podniesienia produkcji surowki do faktycznego zapotrzebowania odlewni, ustalonego na mocy danych, złożonych przez P. P. M. Od sierpnia zapotrzebowania na surowkę są pokrywane przez huty całkowicie.

Również doniosłej wagi sprawą było dla przemysłu metalowego przetwórczego dostateczne zaopatrzenie przemysłu w metale półszlachetne sprowadzane z zagranicy, jak: miedź, cynę, ołów, nikiel i aluminium i inne surowce i półfabrykaty. W komisji dla przydziału metali bierze udział delegat Związku. Starania szły głównie w tym kierunku, aby znieść ograniczenia przywozu metali i ułatwić zrzeczonym firmom,

sprowadzającym półszlachetne metale, otrzymywanie zezwoleń na przywóz z zagranicy.

Związek opracowuje stale cyfry zapotrzebowania zagranicznych surowców i półfabrykatów dla przemysłu metalowego przetwórczego.

W okresie sprawozdawczym odbyło się szereg posiedzeń w Min. Przemysłu i Handlu w sprawie wzajemnych stosunków między hutnictwem i przemysłem przetwórczym niezależnym. To zagadnienie było też rozważane na Komisji hutniczej Pana Ministra J. Kożuchowskiego. W wyniku tych rozważań odbyła się w dniu 2 grudnia konferencja przedstawicieli hutnictwa oraz przemysłu metalowego przetwórczego w sprawie wstępnego ustalenia zasadniczych wytycznych współpracy tych dwóch gałęzi przemysłu, przy czym przedstawiciele przemysłu metalowego w imieniu tego przemysłu oraz przedstawiciele hutnictwa wysunęli szereg tez. Konferencja wyłoniła specjalną komisję dla dokładnego opracowania tych zagadnień.

W kwietniu ponownie wystosowano memoriał do Min. Przemysłu i Handlu w sprawie zrewidowania stanowiska Ministerstwa w odniesieniu do możliwości zmiany kontyngentów, ustalonych na import z zagranicy w sensie ich zmniejszenia na szereg wyrobów metalowych, produkowanych w kraju.

Sprawa o zasadniczym znaczeniu była w okresie sprawozdawczym sprawa akcji dokształcania zawodowego robotników dla potrzeb przemysłu metalowego, zamierzonej przez Biuro Wojskowe Min. Przemysłu i Handlu. W sprawie tej odbyła się w styczniu w P. Z. P. M. konferencja z udziałem przedstawicieli Biura Wojskowego, na której, wobec powagi zagadnienia, zdecydowano zwołać specjalne posiedzenie Rady Związku. Posiedzenie to, jak już podawaliśmy, odbyło się w dn. 8.II. r. b. i wybrana na nim Specjalna Komisja Dokształcania Zawodowego, której skład podaliśmy wyżej, przeprowadziła pertraktacje z przedstawicielami: Biura Wojskowego Min. Przemysłu i Handlu, Min. Oświaty i Komisji Oświatowej Zaw. Tow. Wojskowo-Technicznego, w wyniku których przystąpiła do opracowania projektu planu dokształcania w przemyśle metalowym, mającym na celu przyspieszenie i zwiększenie zasięgu szkolenia zawodowego robotników.

W styczniu do Pana Ministra Przemysłu i Handlu wystąpiono z memoriałem o zastosowanie szeregu środków w celu usunięcia przeszkód w rozwoju życia gospodarczego.

Również w styczniu zwrócono się do Pana Wicepremiera Kwiatkowskiego w sprawie umieszczenia w preliminarzu budżetowym Min. Komunikacji kwoty, przeznaczonej na inwestycyjny zakup taboru, w wysokości zabezpieczającej najniezbędniejszą renowację tego taboru oraz dającą możliwość przemysłowi utrzymania tej tak poważnej dziedziny krajowej produkcji.

Do Pana Ministra Przemysłu i Handlu wystąpiono w sprawie dodatkowych odznaczeń osób, które położyły zasługi przy organizowaniu Wystawy WMEL.

Do Ministerstwa Przemysłu i Handlu występowało stale w ciągu całego roku w sprawach celnych przeważnie o ochronę przemysłu krajowego przed zbędnym importem artykułów wyrabianych w kraju, przy czym został wskazany stały wzrost przywozu tych artykułów, a mianowicie:

Rok	Przywóz wyrobów metal. Co stanowi % ogólnego przywozu (w tys. złotych)	
1932	159.931	18,5%
1933	177.105	21,4%
1934	184.307	23,1%
1935	241.177	28,1%
1936	275.762	27,5%
I — IX.1937 r.	282.216	30,6%

Między innymi wystąpiono o zwiększenie kontyngentu wwozu koksu karwińskiego dla odlewni (został zwiększony z 40 do 60 tys. ton), o niewprowadzanie ulg celnych na części maszyn; o wprowadzenie ulgi celnej na tarcze gumowe do kół żelaznych dla tramwajów; o zwiększenie dotychczasowej ochrony celnej silników spalinowych; o ograniczenie stosowania ulgi celnej dla łańcuchów; o zahamowanie przywozu części rowerowych i maszyn do pisania; o zwiększenie ochrony celnej na samozamykacze; o pozwolenie przywozu stali szlachetnej z Czechosłowacji.

Złożono memoriał o ograniczenie przywozu piecyków drogą zmniejszenia kontyngentów oraz wpłynięcie na gazownie o bardziej przychylnie ustosunkowanie się do wyrobów krajowych.

Poza tym w sierpniu wystąpiono w sprawie współpracy przy ustalaniu kontyngentów na import wyrobów metalowych oraz niepodwyższanie ich.

Do Biura Wojskowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu przesłano uwagi do projektu słownika nazw zawodów.

Do Rady Handlu Zagranicznego wystąpiono o niezwiększanie kontyngentów na przywóz z Niemiec wyrobów przemysłu metalowego przetwórczego.

Do Ministerstwa Skarbu występowano w sprawie zwolnienia od podatku obrotowego transakcji na eksport pośredni; w sprawie niewłaściwej kwalifikacji odlewni żeliwa, produkujących rury lane, pod względem świadectw przemysłowych.

Do Min. Komunikacji Związek zwracał się o wprowadzenie ulgowej taryfy na przewóz blachy i puszek blaszanych oraz o znaczne obniżenie zbyt wysokiej taryfy kolejowej przy imporcie surówki odlewniczej przez Gdynię i graniczne stacje lądowe.

Do Min. Rolnictwa przesłano wykaz zapotrzebowania fabryk maszyn rolniczych na drzewo, żelazo i surówkę do końca roku 1937 oraz przedłożono postulat, które pozwoliłyby na obniżenie kosztów produkcji maszyn rolniczych.

Do Centralnego Związku Przemysłu Polskiego wystąpiono w sprawie zamierzonej podwyżki taryfy towarowej.

Do Związku Izb Przemysłowo-Handlowych w Polsce wystąpiono przeciwko wprowadzeniu ulgi dla przesyłek drobnych części maszyn i narzędzi wagi do 1 kg. — bez pozwoleń przywozu.

Do Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie zwracano się między innymi w sprawie bezcelowego przywozu odpowiedniej ilości zagranicznych surowców tego samego rodzaju, jak użyte przy wyrobie towarów wywożonych z kraju; przesłano uwagi do poszczególnych artykułów projektu noweli do prawa przemysłowego, mających znaczenie dla przemysłu metalowego, które zostały uwzględnione przez Izbę przy ogólnej ocenie projektu; wystąpiono w sprawie obniżenia norm dochodowości przedsiębiorstw branży metalowej.

Izbie Przemysłowo-Handlowej w Katowicach podano wyniki ankiety przeprowadzonej wśród fabryk zrzeszonych w sprawie dystrybucji węgla.

W kwietniu odbyło się posiedzenie przedstawicieli Związku z przedstawicielami Związku Izb i Organizacji Rolniczych w sprawie zaopatrzenia rolnictwa w maszyny i narzędzia rolnicze krajowej produkcji i zacieśnienia współpracy pomiędzy rolnictwem i przemysłem maszyn i narzędzi rolniczych. Ustalono całkowitą zbieżność interesów tych 2-ech działów gospodarki i postanowiono odbywać stale konferencje dla wspólnego załatwiania spraw, dotyczących obu dziedzin.

W sierpniu odbyła się w Związku konferencja z przedstawicielami Zjednoczonych Polskich Fabryk Śrub w sprawie przyspieszenia prac nad unifikacją norm nakrętek do metali.

W październiku Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie zwróciła się m. in. i do naszego Związku z propozycją pogłębienia współpracy z organizacjami branżowymi i w tym celu zwołane zostało specjalne posiedzenie przedstawicieli 37 związków branżowych, które uzgodniły wytyczne tej pracy.

Ponadto w okresie sprawozdawczym odbyły się z udziałem przedstawicieli Związku konferencje w sprawie nowego rozporządzenia o dostawach, w sprawie patentów, w sprawie normalizacji pasów oraz w sprawie bezpieczeństwa pracy.

W okresie sprawozdawczym Związek opracował i wydał dwie prace: a) broszurę p. t. „Źródła Zakupu wyrobów przemysłu metalowego, zrzeszonego w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych“, zawierającą spis fabryk zrzeszonych w Związku wraz z adresami oraz skorowidz alfabetyczny wszystkich wyrabianych przez te fabryki wyrobów i b) broszurę p. t. „Przemysł Metalowy w Polsce“, zawierającą krótki rys historyczny i omówienie sytuacji w całym przemyśle metalowym, ilustrowaną mapami, wykazującymi rozmieszczenie poszczególnych działów tego przemysłu na terytorium Polski.

Organ Związku „Przemysł Metalowy“ rozwija się stale i jest czytany też przez zagranicę, o czym świadczy fakt, że fachowa prasa zagraniczna często powołuje się na nasz organ.

Sprawy celne.

W roku sprawozdawczym Polski Związek Przemysłowców Metalowych brał udział w opracowywaniu nowych kontyngentów importowych niemieckich w rok rocznie odnawianej umowie kontyngentowej.

Delegat Związku brał żywy udział w opracowywaniu materiałów do nowego traktatu handlowego z Francją, którego celem było wzmoczenie naszego eksportu do Francji dla wyrównania bierności bilansu płatniczego. Traktat ten wszedł w życie w sierpniu, przy czym na odcinku przemysłu metalowego należy podkreślić korzystny fakt zniesienia ulgi celnej na nożycki.

Związek Przemysłowców Metalowych Szwajcarskich wystąpił z obszernym projektem zmian w liście maszynowej do traktatu szwajcarskiego. Polski Związek Przemysłowców Metalowych po przejrzeniu zaproponowanych zmian ze swojej strony wystąpił również z propozycją zmian, związanych z rozwojem krajowej produkcji maszyn i aparatów.

Ze względu na gwałtowne zwiększenie się przywozu wyrobów metalowych, w niektórych wypadkach bardzo boleśnie odczuwanych przez przemysł, Związek wystąpił do Rządu z prośbą o niepodwyższanie istniejących kontyngentów przywozowych bez porozumienia się ze Związkiem, gdyż powiększanie kontyngentów bez współpracy z organizacjami branżowymi może bardzo dotkliwie odbić się na rozwoju przemysłu.

Ponadto Związek opracował cyfry zapotrzebowania zagranicznych surowców i półfabrykatów, potrzebnych dla przemysłu metalowego przetwórczego.

Zaświadczenia.

W roku sprawozdawczym, jak i w latach poprzednich, importerom polskim były udzielane przez Min. Skarbu w porozumieniu z Min. Przemysłu i Handlu ulgi celne dla maszyn niewyrabianych w kraju. Ulgi te przyznawano na podstawie zaświadczeń, wydawanych przez Polski Związek Przemysłowców Metalowych.

W dziale wydawania zaświadczeń o niewyrabialności maszyn trwało w okresie sprawozdawczym nadal poważne ożywienie, co wskazuje na zwiększenie tempa inwestycji w przemyśle i rzemiośle.

Zaświadczeń takich w ciągu roku 1937 wydał Związek 2717 (wobec 1847 w roku 1936, 538 w roku 1935, 405 w 1934 r., 161 w 1933 roku, 163 w 1932 r., 245 w 1931 r., 310 w 1930 r.). Dotyczyły one następujących rodzajów i ilości maszyn:

Obrabiarki do metali	946
Maszyny włókiennicze	658
„ dla przemysłu papierniczego	181
„ drukarskie i introligatorskie	358
Środki przewozowe, motory i pompy	206
Maszyny dla przemysłu skórzanego i szewskiego	107
„ elektryczne	622
„ dla przemysłu drzewnego	106
„ dla przemysłu chemicznego	368
„ dla przemysłu spożywczego	463
„ różne	486

Razem 4.501

Odmówiono wydania zaświadczeń z uwagi na możliwość otrzymania odnośnych maszyn w kraju w 520 wypadkach.

Sprawy eksportowe.

Eksport artykułów przemysłu metalowo-przetwórczego, korzystających ze zwrotu cła w 1937 roku, w porównaniu do 1936 roku wykazał, wg. danych wydziału eksportowego P.Z.P.M. znaczny wzrost zarówno pod względem tonażu, jak i pod względem wartości. Zwyżkowała również przeciętna wartość 1 kg wywiezionego towaru ze zł 0,54 w 1936 roku do zł 0,56 w 1937 roku*).

Za 4 ostatnie lata eksport artykułów metalowo-przetwórczych przedstawiał się jak następuje:

*) Szczegółowe dane o eksporcie za 1937 r. są umieszczone w oddzielnej odbitce, która może być dostarczona na żądanie członkom specjalnie interesującym się tym zagadnieniem.

	Wartość w tys. złotych	Waga ton
1934 r.	10.318	11.685
1935 r.	11.369	19.350
1936 r.	8.227	15.219
1937 r.	14.565	26.596

Wagowo poważny wzrost wykazały następujące artykuły: przewody rurowe, naczynia blaszane emaliowane, gwoździe, drut, blacha ocynkowana. Wykazały niewielką zwyżkę maszyny i narzędzia rolnicze oraz maszyny włókiennicze. Eksport części parowozów i wagonów, haceli, wyrobów kotlarskich i konstrukcji żelaznych utrzymał się na poziomie ub. roku. Wagony towarowe, parowozy i tendry, pomimo wielokrotnych pertraktacji, nie były przedmiotem wywozu. Pod względem wartości największy obrót wykazały naczynia blaszane emaliowane, których wywieziono za zł 3.132.000.—; pod względem tonażu wzrósł on o 1126 ton, wartościowo o 1.755.000.— zł w porównaniu do 1936 r. Eksport ten pod względem wartości szedł w kolejności do następujących krajów: Argentyny, Ameryki Południowej, Afryki Zachodniej, Wenezueli, Kolumbii, Irlandii, Anglii, Indii Brytyjskich, Estonii, Arabii, Syrii, Szwecji, Marokko, Kuby, Haiti, Palestyny itd.

Maszyny włókiennicze i ich części są stałym artykułem eksportowym, opartym o dobrze rozbudowany aparat sprzedaży, jednak eksport ten, który obejmuje wszystkie możliwe rynki zbytu, wykazał bardzo mały wzrost; wagowo o 107 ton, a wartościowo zaś ledwie o 16.000.— złotych.

Ogólnie biorąc, rok sprawozdawczy przyniósł znaczną poprawę sytuacji i wzmożenie wywozu.

We wrześniu 1937 roku, korzystając z urządzanej w Rio de Janeiro X Międzynarodowej Wystawy Prob i Wzorów, Polski Związek Przemysłowców Metalowych, w celu zebrania rzeczywistych danych o możliwościach importowych i płatniczych importerów państw Południowej Ameryki, łącznie z biorącymi w Wystawie udział firmami i przy poparciu Izby Przemysłowo-Handlowej wydelegował do Brazylii p. Ludwika Rucińskiego. Wyżej wymieniony przebywał w Brazylii do listopada ub. roku, po czym już z ramienia Izby Przemysłowo-Handlowej udał się do Boliwii w celu jej dokładnego zbadania i rozejrzenia się w możliwościach zarówno importowych, jak i eksportowych tego kraju.

Sprawy przewozowe.

Działająca przy Ministerstwie Komunikacji stała Komisja dla spraw przewozowych, jako organ informacyjno-opiniotwórczy, w skład którego wchodził przedstawiciel Związku, odbyła szereg posiedzeń, które były zwoływane w drugiej połowie miesięcy: lutego, kwietnia, czerwca, września, października i listopada. Związek zwracał się do członkowskich fabryk o komunikowanie swych życzeń, dotyczących przewozów kolejowych. Przy sposobności Związek ponawia swą prośbę o komunikowanie mu wszelkich życzeń dotyczących przewozów kolejowych.

Sprawy robotnicze.

W dniu 22 września 1937 r. została zawarta umowa zbiorowa z przedstawicielami odlewni metali nieżelaznych na okręg Wielkiej Warszawy.

W ciągu 1937 r. zawarte zostały umowy zbiorowe w oddziałach: Radomskim, Poznańskim, Łódzkim, Sosnowieckim, Krakowskim i Cieszyńskim w poszczególnych fabrykach.

W grudniu ubiegłego roku wygasła umowa zbiorowa, obowiązująca na terenie Wielkiej Warszawy, i Związek Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce wystąpił do Oddziału Warszawskiego P.Z.P.M. o zawarcie nowej umowy. Umowę tę zawarto z pewnymi zmianami płac, przy czym obowiązywać zaczęła w dniu 28 lutego r. b.

Ustalono również na terenach zrzeszonych fabryk normy świadczeń na „Pomoc zimową“ dla bezrobotnych, które to świadczenia obowiązywały do marca r. b. włącznie.

Sprawy społeczne i filantropijne.

W roku sprawozdawczym wydatkowano na cele społeczne i filantropijne w ramach ustalonego preliminarza:

- 1) na Kasę im. Mianowskiego zł. 100.—
- 2) na Szkolnictwo Zawodowe przy Muzeum Rzemiosła i Sztuki zł. 100.—
- 3) na Muzeum Przemysłu i Techniki zł. 500.—
- 4) na różne ofiary zł. 911.20

Ogółem zł. 1611.20

W roku sprawozdawczym fabryki związkowe udzieliły za pośrednictwem Związku 29 praktyk wakacyjnych studentom i uczniom szkół technicznych; w tej ilości 14 płatnych praktyk i 15 bezpłatnych.

Ta znikoma w porównaniu do lat ubiegłych ilość praktyk, udzielonych przez Związek, była wynikiem udzielania praktyk przez fabryki bezpośrednio na rzecz akcji Przysposobienia Gospodarczego.

Na odbytych w roku sprawozdawczym 2 posiedzeniach Zarządu Funduszu Stypendialnego im. Pracowników S. A. Budowy Parowozów przyznano stypendia byłym pracownikom S. A. Budowy Parowozów — 7 osobom na ogólną kwotę 2.150.— złotych.

Biblioteka.

Biblioteka P.Z.P.M. powiększyła się w roku sprawozdawczym o 32 książki oraz o 95 broszur. Wobec powyższego liczyła ona w końcu 1937 roku 1106 książek oraz 1900 broszur.

Biuro Związku.

W ciągu roku 1937 biuro Związku otrzymało 11.691 listów, wysłało zaś 10.136 listów. W liczbie listów wysłanych zawierają się liczone jako pojedyncze jednobrzmiące listy, wysyłane pod jednym numerem do szeregu fabryk związkowych. W roku 1936 Związek otrzymał 11.402 listy, wysłał zaś 7.618 listów.